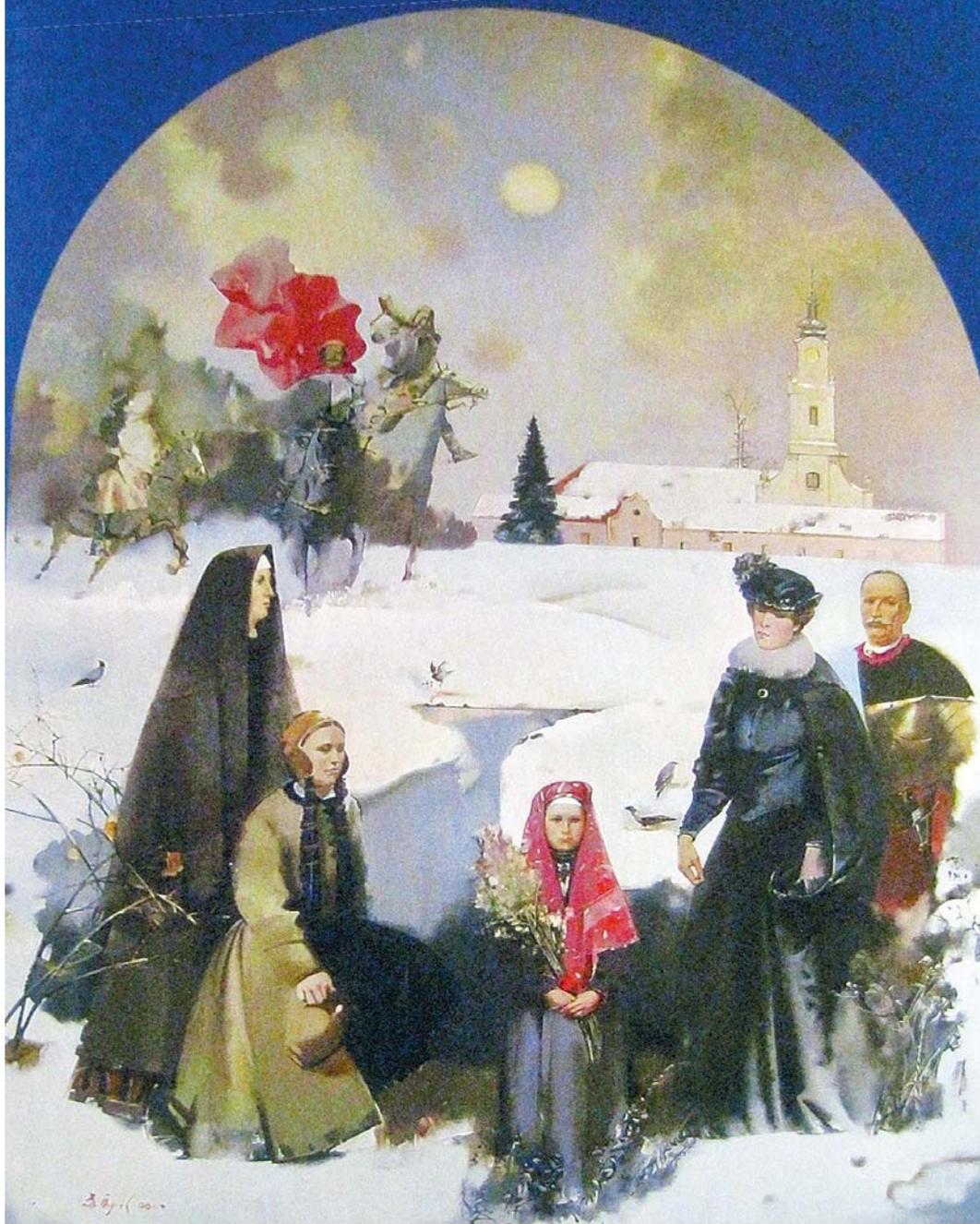

Зямля пад ягонымі Крыламі

26 лістапада краіна адзначаць 90 год з дня нараджэння любімага народам класіка беларускай літаратуры Уладзіміра Караткевіча, якога ведае ўвесь літаратурны свет. Менавіта гэты геніяльны чалавек падарыў нам незабыўныя старонкі сваёй творчасці, якая палягала на любові да Зямлі пад белымі крыламі. Многія дзеячы культуры звярталіся да яго твораў, трансфармуючы іх у новыя віды і жанры мастацтва. Пра ўсё гэта — у нумары “К”.

Уладзімір Тоўсцік. “Свет Уладзіміра Караткевіча”. 2008 год.

ст. 4 — 5, 6

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАПІСКА НА ГАЗЕТУ “КУЛЬТУРА” ПРАЗ
ІНДЫВІДУАЛЬНЫ (63875) І ВЕДАМАСНЫ (638752) ІНДЭКСЫ.

З дапамогай банкаўскай карткі газету можна выпісаць праз
інтэрнэт-сэрвіс на сайце “Белпошты” (пункт “Афармленне
падпіскі на друкаваныя сродкі масавай інфармацыі”).

Соцыум

КРАТЫЙ АД “АРТ-МІНСКА”

19 лістапада
распачаўся знакаміты
фэстываль мастацтваў.
Карэспандэнт “К”
пабыў на яго
цэнтральнай пляцоўцы —
у сталічным
Палацы мастацтва.

ст. 2

Праз гасцінец

СВЯТА ДЛЯ ГОРАДА, СВЯТА ДЛЯ МУЗЕЯ

Жлобінскі гісторыка-
краязнаўчы музей
на пачатку лістапада
адсвяткаваў
населле — атрымаў
новы адрас. Пра тое,
чым цікавы жлобінскі
музей, як захапляльна
і карысна ў ім можна
правесці час, мы
і раскажам.

ст. 11

Гістарыёграф

З КЛАНА ПЯТКЕВІЧАЎ ГЕРБА “ТРУБЫ”

“К” працягвае апавед
пра цікавае жыццё
дзеячы культуры
беларускай мінуўшчыны
Адама Плуга.

ст. 15

Прызначаны новы міністр культуры Беларусі

Паводле паведамлення прэс-службы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка 19 лістапада 2020 года прызначыў Анатоля Маркевіча міністрам культуры.

Анатоль Маркевіч нарадзіўся ў 1971 годзе ў вёсцы Громкі Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці.

У 1994-м скончыў Брэсцкі дзяржаўны педагагічны інстытут імя А.С.Пушкіна, а ў 2006-м — Акадэмію кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь.

З 1993 года Анатоль Маркевіч пачаў працаваць у сістэме адукацыі ў якасці настаўніка, з 1995 года — дырэктара Прудзінскай базавай школы Шчучынскага раёна. У 1998 — 2002 гадах кіраваў рознымі школамі ў Гродзенскай вобласці.

У 2002-м быў прызначаны намеснікам старшыні Карэліцкага райвыканкама. У 2010-2011 гадах узначалваў Карэліцкі раённы Савет дэпутатаў, працаваў старшынёй Наваградскага райвыканкама (2011 — 2019 гады).

Да прызначэння міністрам культуры быў памочнікам Прэзідэнта — інспектарам па Брэсцкай вобласці.

Крэатыў ад "Арт-Мінска"

19 лістапада распадаўся фестываль мастацтваў "Арт-Мінск — 2020". Ладзіцца фестываль у трэці раз. Ягоная цэнтральная пляцоўка — сталічны Палац мастацтва.

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ / Фота аўтара і Таццяны МАТУСЕВІЧ

Усяго ж у праекце задзейнічана восем пляцовак, на якіх мусіць быць разгорнута шырокая панорама сучаснага беларускага мастацтва. Звычайнай урачыстай імпрэзы адкрываць экспазіцыі ў Палацы мастацтва не было. Яно і зразумела: пандэмія. Госьці вернісажу былі спрэс у медыцынскіх масках і спрабавалі нават у святочным натоўпе захоўваць дыстанцыю бяспекі.

Відаль, што над экспазіцыяй добра папрацавалі. Палац мастацтва будаваўся ў тыя гады, калі эстэ-

тычныя запыты грамады былі іншымі. Ды і мастацтва было іншым. Таму сёння людзям, што робяць у Палашы творчыя экспазіцыі, даводзіцца часам знаходзіць неверагодныя рашэнні, каб надаць гэтай прасторы новую вобразнасць. Вось і гэтым разам атрымалася вельмі ўдала.

Тыя, хто сочыць за падзеямі ў нашай культурніцкай прасторы, адразу заўважаць, што эмацыйна-сэнсавае ядро экспазіцыі складаюць творы мастакоў, чыі імёны на слыху, хто мае сваю немалую глядацкую аўдыторыю, чыя творчасць запатрабавана ў краіне і за яе межамі. Канкрэтныя імёны не называю, каб гэта не прагучала агітацыяй за канкрэтныя творы. Рэч у тым, што на ўваходзе кожнаму глядачу даюць бланк для галасавання, на якім трэба было пазначыць тры найлепшыя на ягоны густ работы.

Як станоўчую адзначу тую акалічнасць, што ў параўнанні з ранейшымі мастацкімі імпрэзамі ў творах экспазіцыі стала меней эпатажнасці, безгустоўнай правакацыйнасці і, скажам шчыра, пэўнага дэлегантызму, які маскіраваўся пад домакратычнасць. Нават аўтарам работ, якім па маім меркаванню не заўсёды хапае карэкцыйнасці пры тракванні няпростых псіхалагічных і сацыяльных калізій, не адмовіў у прафесіяналізме, у здольнасці намаляваць нешта эфектна і прыгожа.

Яшчэ мне падаецца, што абстрактнае мастацтва ў беларускай версіі нарэшце пазбаўляецца своеасаблівага комплексу непаўнавернасці ў дачыненні мастацтва рэалістычнага. На выставе я ўбачыў чудаўныя творы, не прывязаныя да тэмы, пазбаўленыя сюжэтнасці. Так, на іх падставе цяжка выбудаваць пэўны асацыятыўны шэраг, але пры гэтым яны прыгожыя, эфектныя і самадзастатковыя паводле крытэрыяў нерэалістычнай эстэтыкі.

Праўда, былі ад пабачанага на выставе і думкі роспачныя. Некаторыя выдатныя майстры, чый почырк і творчая грунтоўнасць заўжды выклікалі маё захапленне, у кантэксце гэтай экспазіцыі глядзеліся, так бы мовіць, архаічна. Ці, можа, лепей сказаць, не креатыўна. Бо, як мне здаецца, творцу, які выпрацаваў свой почырк, стварыў свой вобразны лад і мае ўласнае бачанне свету, няма патрэбы рэагаваць на хістанні хуткаплыннай моды.

І яшчэ важная заўвага: па ўсім відаль, што мастакі дакладна рэалізуюць сучасную рэальнасць і не абыхавы да штодзённага жыцця сваёй краіны. Што ёсць добра.

КУЛЬТУРА ШТОДЗЕННАЯ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛЯ ДАСУГУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Выдавецтва з кастрычніка 1991 года.

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.
Рэгістрацыйнае пасведчэнне № 637, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Галоўны рэдактар — КРЫВАНОС Аляксандр Паўлавіч; **намеснік галоўнага рэдактара** — Юрый КАРПЕНКА; **адказны сакратар** — Таццяна ПЛАШЧЫНКА; **рэдактар аддзела**: Яўген РАПІН; **аглядальнікі рэдакцыі**: Эмісер ЮРКЕВІЧ, Надзея БУНЦЭВІЧ, Надзея КУДРЭЙКА, Антон РУДАК, Ілья СВІРЫН, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ; **спецыяльны карэспандэнт**: Пётр ВАСІЛЕЎСКИ; **мастацкі рэдактар** — Наталля ОБАД.
Сайт: www.kimpress.by; E-mail: kultura@tut.by; Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чвэрцёрты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэкламны адрас: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41.
Выдавец — Рэдакцыйна-выдавешкая ўстанова "КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА".
Дырэктар — СЛАБОДЗІН Ірына Аляксееўна; **першы намеснік дырэктара** — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна. Прыёмная: (017) 334 57 41.
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, Чвэрцёрты паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 35.
Аўтары допісаў паважліваму прачытацка, паўнамоцце імё і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выданні, кім і калі выдадзены пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас.
Аўтарскія рупалісы не рэзінуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары ніяк не адказваюць за дакладнасць матэрыялаў.
*Матэрыял на правах рэкламы.
© "Культура", 2020. Наклад 2863. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамолёнасці.
Папідсана ў друку 20.11.2020 у 19.40. Замова 3433.
Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства "Выдавецтва "Беларусы Дом друку". 220013, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 79/1. ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004.

РУМЯНЦАВА Любоў Рыгораўна

18 лістапада 2020 года на 78-м годзе жыцця пасля працяглай хваробы памерла легенда беларускага кіно, заслужаная артыстка Беларускай ССР (1975), выбітная актрыса тэатра і кіно, вядучы майстар сцэны заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь “Тэатр-студыя кінаакцёра Рэспубліканскага ўніверсала прадпрыемства “Нацыянальная кінастудыя “Беларусьфільм” Любоў Рыгораўна Румянцава.

Яе першая карціна “Альпійская балада”, знятая на кінастудыі “Беларусьфільм” паводле аповесці Васіля Быкава, прынесла ёй вялікі поспех і суветную славу. За выкананне ролі італьянкі Джуліі на МКФ “Трыбалтыйская вясна” (1966) яна атрымала дыплом “За лепшае выкананне жаночай ролі” і заявіла пра сябе як пра найбольш яркую і таленавітую актрысу свайго пакалення.

На працягу творчай біяграфіі Румянцава Л. Р. знялася ў многіх фільмах, якія складаюць гонар савецкага кіно, сярод якіх: “Анчычка”, “Бацька”, “Цудоўны хлопец”, “Дарога на Рубецаль”, “Учора, сёння і заўсёды”, “Без доказу”. Шмат запамінальных яркіх вобразаў створана актрысай у апошнія гады — гэта мас-

тацкія фільмы і тэлесерыялы: “Зала чакання”, “Каменская-2”, “Закон”, “Нядзеля ў жаночай лазні”, “Знічка”, “Мы едзем у Амерыку”, “Пракуратура”, “Вока за вока” і іншыя.

У тэатр-студыі кінаакцёра Румянцава Л. Р. працавала з дня яго заснавання. Яе праца ў тэатры з’яўляецца прыкладам таленавітага і самаадданага служэння мастацтву і народу. Ролі, сыграныя ёй на сцэне ў спектаклях: “Сам-насам з усімі”, “Жаніцьба Бальзамінова”, “Тамлег”, “Чалавечы голас”, “Нябачны сябар”, “Вькраданне Алены”, “Таленты і паклоннікі”, “Філумена Мартурана”, “Піг-маліён”, “Талубок” і іншыя, сталі з’явіцца на тэатральных падмостках Рэспублікі Беларусь і прынеслі ёй заслужаную любоў гледачоў і падзяку дзяржавы.

Высокі прафесіяналізм і прыродны талент актрысы адзначаны прызамі і дыпламамі прэстыжных міжнародных і рэспубліканскіх кінафестывалаў і тэатральных форумаў. У 2008 годзе Румянцава Л. Р. узнагароджана Ордэнам Францыска Скарыны.

Міністр культуры Рэспублікі Беларусь А. М. МАРКЕВІЧ, генеральны дырэктар Нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм” У. М. КАРАЧЭУСКІ, дырэктар тэатр-студыі кінаакцёра А. В. СЦЕБАКОВА, народны артыст Беларусі А. В. ЯФРЭМАЎ, старшыня Беларускага Саюза кінематографістаў В. І. ВАСІЛЕЎ, старшыня Беларускай гільдыі акцёраў кіно С. І. СУХАВЕЙ, старшыня Беларускага саюза тэатральных дзеячаў А. А. ДУДАРАЎ, калектывы тэатр-студыі кінаакцёра і кінастудыі “Беларусьфільм”.

Асоба Любоў Рыгораўны Румянцавай з’яўляецца знакавай у культурным і грамадскім жыцці нашай краіны. Творчая сталасць, высокі ўзровень прафесійнага майстэрства, мэтанакраўнасць, дакладнае і аддаанае служэнне мастацтву тэатра і кіно ставяць яе ў шэраг найбольш цікавых дзеячаў беларускай культуры. Яе імя назаўсёды ўпісана ў гісторыю кінатэатральнага мастацтва нашай краіны.

У нашай памяці яна назаўжды застаецца сапраўдным майстрам сцэны і экрану, які самааддана служыў мастацтву тэатра і кіно, выдатным чалавекам, надзейным партнёрам, таварышам, сябрам.

Выказваем шчырае спачуванне родным і блізкім нябожчыцы.

ШКАРУБА Валерый Фёдаравіч

19 лістапада 2020 года на 63-м годзе жыцця памёр ганаровы грамадзянін Мінскай вобласці і Барысава, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, мастак Шкаруба Валерый Фёдаравіч.

У 1981 годзе Шкаруба В. Ф. скончыў Беларускае дзяржаўнае тэатральна-мастацкае інстытут. Удзельнік рэспубліканскіх і міжнародных выстаў з 1984 года. Першая персанальная выстава мастака адбылася ў 1991 годзе ў мінскай Палацы мастацтва.

Карціны Валерыя Шкарубы выстаўляліся ў ЗША, Кітаі, Бельгіі, Францыі, Германіі, Італіі, Аўстрыі, Японіі.

Знакавай падзеяй у жыцці мастака і горада Барысава, на малой радзіме мастака, стала адкрыццё ў лістападзе 2015 года ў будынку Барысаўскай цэнтральнай

бібліятэкі пастаяннай экспазіцыі яго работ — Галерэі Валерыя Шкарубы.

Валерый Шкаруба практычна ўсё сваё творчае жыццё быў верны аднаму жанру — пейзажу. У яго працах, з аднаго боку рэалістычных, з другога, крыху “адасобленых”, Беларусь паўстае загадкавай і чароўнай.

Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 8 студзеня 2020 года член грамадскага аб’яднання “Беларускі саюз мастакоў” Валерый Шкаруба быў узнагароджаны ордэнам Францыска Скарыны.

Нястомную творчую працу Валерый Шкаруба пасляхова сумяшчаў з выставачнай і грамадскай дзейнасцю, карыстаўся велізарным аўтарытэтам сярод калег і таленавітай моладзі краіны.

Развітанне з народным артыстам адбудзецца 21 лістапада 2020 года ў 12.00 на Усходніх (Маскоўскіх) могілках. Светлая памяць аб выдатным мастаку, грамадскім дзеячу, чалавеку велізарнай душы назаўжды застаецца ў памяці родных, блізкіх, сяброў, калег і шматлікіх гледачоў.

МАРКЕВІЧ А. М., МІСКО І. Я., ШАРАНГОВІЧ В. П., ТОУЦІК У. А., БАРАЗНА М. Р., ЗІНКЕВІЧ У. Л., ОТЧЫК Г. А.

Майстар апяваў прыроду...

10 снежня Валерыю Шкарубе споўнілася 63 гады. Не дажыў. Пайшоў з жыцця ў гэты чацвер. Мастак заўжды памірае заўчасна. Творчасць — няспынным працэс. Сёння не падобнае на учора, заўтра — на сёння. І усё гэта так ці інакш адбываецца ў працы мастака. Эвалюцыя творчасці канкрэтнай асобы ў часе — найкаштоўнейшы матэрыял для гісторыка і сацыёлага. Сапраўдны творца, а менавіта такім быў спадар Валерый, заўжды жыў заўтрашнім днём, заўжды скіраваны ў будучыню.

Ёсць прыпавесць пра тое, як казачык, абураны тым, што мастак зрывае ўсе абумоўленыя тэрміны, нервова запытаўся ў яго, калі ён нарэшце скончыць работу. “А вы ведаеце, што работу ўвогуле немагчыма скончыць?” — адказаў той. Кожная карціна Валерыя Шкарубы ўспрымаецца як скончаная, але ў панарамным аглядзе ягонай творчасці галоўны чыннік — рухомы гарызонт, які вабіў мастака сваім магнетызмам. Так прыцягвае чалавека глыбокая

прорва ці высокае неба. Перажытае і асэнсаванае мастак праз свае творы трансляваў на гледача.

Карціны спадара Валерыя заўжды былі для мяне загадкай. Вада, трава, галлё — усё тое, што звычайна перад вачыма, калі сыйсці з асфальту на зямлю. Але гэта абдызненасць пал ягоным пэндзлем набывала нейкую сюррэалістычнасць і згладзіла вышэй магнетызм. Утаропіўшы ў такую карціну, патрапіў у поле прыцягнення, і яно не адпускае цябе як тая прорва ці тое неба...

Ментальны вобраз Беларусі ў значнай ступені сфармаваны вялікімі майстрамі пейзажу — Вялікімі Бірулей, Віталем Цвіркай, Гаўрылай Вацчанкай (хоць у ягонай творчасці жанр пейзажу не быў дамінуючым). У гэтым шэрагу і Валерый Шкаруба — творца з рысамі генія.

Выдатны мастак і чалавек быў цудоўным. На прыкладзе ягонага жыцця і творчасці відаць, што вялікі талент паўстае толькі на глебе маральнасці і прынцыповасці. Ён рапа пайшоў з жыцця. Мабыць, Богу спатрэбіўся прафесіянал, здольны маляваць занябесныя краявіды.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

Калектывы Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь, Беларускага канфедэрацыя творчых саюзаў выказвае шчырае спачуванне родным і блізкім з заўчаснай смерцю ШКАРУБЫ Валерыя Фёдаравіча, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, ганаровага грамадзяніна Мінскай вобласці.

Суветная пандэмія сабрала сваё жніво і ў беларускай культуры. У ліку яе ахвяраў — і Уладзімір Шчасны. Член рэдкалегіі “К” і заўсёды яе чытач. Ён вядомы найперш як доўгатэрміновы старшыня Нацыянальнай камісіі UNESCO (да свайго сыходу на пенсію), але ж мае і безліч іншых іпастасяў. Прычым іх настолькі шмат, што асэнсаваць гэтую постаць і той унёсак, які яна зрабіла цягам дзесяцігоддзяў, не так і проста.

Несупынны генератар ідэй

Ілья СВІРЫН

Ён не займаў кіраўнічыя пасады ў тых ці іншых установах культуры, прапрацаваўшы амаль усё жыццё ў іншай галіне — дыпламатычнай. Ды, здавалася, удзельнічаў ці не ў кожнай ініцыятыве, датычнай нашай спадчыны — падтрымліваючы як мінімум разумнай парадой і ніколі не цягнучы коўдру на сябе. Па сутнасці, ягоная размаітая культурніцкая дзейнасць заўсёды будавалася на энтузіязме — хаця, вядома, гэта было валанджэрства найвышэйшага пілатажу.

Відаць, працяглая дыпламатычная місія ў Туманым Альбіёне зрабіла сваю справу. Спадар Уладзімір падаваўся мне сапраўдным узорам дэжэнтльмена: чалавек прыязны, падкрэслена ветлівы, стрыманы ў эмоцыях, дасціпны — і дэмакратычны, хаця і з заўсёдным паучышчам гонару.

Памятаю, калі на Пастаўшчыне з’явіўся шыкоўны фэст “Гучаць старадзівія арганы”, ён узяўся даставіць туды журналістаў на ўласным легкавіку. Пад гукі Радзё “Культура” абмяркоўвалі ў дарозе новы на той час мегапраект — выставу “Дзесяць вякоў мастацтва Беларусі”, якая яшчэ толькі рыхтавалася ў Нацыянальным мастацкім. Першую — і адразу надзвычай сур’ёзную — спробу шыць мноства размаітых паасобных з’яваў у суцэльную тканку агульнага наратыву. Энцыклапедычнасць ведаў суразмоўцы не магла не здзіўляць — пры тым, што адукацыя ў яго ж далёка не мастацтвазнаўчая! Імёны, творы, лёсы... Яго расповед можна было слухаць бясконца. Дарога атрымалася нясумнай.

Але яшчэ больш здзіўляла ўменне выслухаць іншага, знайсці агульную мову з любым. І купляючы на прызьбе яблык ў бабуркі, ён з цікавасцю перакідаўся з ёй слоўцамі. Тады я падумаў: пэўна, та шчыра прыязнасць да кожнага, сустрагага на тваім шляху, тая адкрытасць да жыцця — вось што робіць гэтага чалавека шчаслівым.

А ў тым, што ён быў шчаслівы, пэўна, ніхто не сумняваўся.

Рэдакцыя “К” шчыра смуткуе з прычыны заўчаснай смерці выбітнага дзеяча беларускай культуры і выказвае спачуванні яго родным і блізкім.

Мемарыяльная шыльда на вуліцы Уладзіміра Караткевіча ў Оршы.

26 лістапада Беларусь будзе адзначаць дзевяностагоддзе з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча — аднаго з найлюбимейшых сваіх пісьменнікаў, сапраўды народнага з прычыны несумненнай непераўздыдзенай папулярнасці, якой ён карыстаецца ў чытача. Якое месца ў жыцці класіка займаў клопат аб лёсе айчынай гісторыка-культурынай спадчыны, і якім чынам ён імкнуўся заахоўваць да яе захавання ўсіх беларусаў?

Антон РУДАК /
Фота аўтара

у выніку з'явіўся ўжо мастацкі твор, прысвечаны гэтым падзеям — раман “Каласы пад сярпом тваім”.

ВЯРТАННЕ ДА РАДЗІМЫ

Цяжка стрымацца ад спробы ўявіць сабе, як сустрэў бы Уладзімір Караткевіч сваё дзевяностагоддзе, калі б яму пашчасціла дажыць да нашых дзён. Але навошта займацца фантазіямі, калі сёння і так відэаважна, што зроблена ім пры жыцці было столькі, колькі іншы творца, магчыма, не здолеў бы зрабіць і за сто гадоў. Ілэі і каштоўнасці, закладзеныя Караткевічам, працягваюць натхняць усё новае і новае пакаленні беларусаў, і можна было ўпэўненым, што так будзе адбывацца і ў будучыні.

Неверагодна адароны Уладзімір Караткевіч перад усім вядомы шырокаму колу чытачоў як майстар і адзін са стваральнікаў жанра беларускай гістарычнай прозы. Але, вядома, звяртаўся ён да тэмы беларускай гісторыі і ў вершах, і ў п'есах, і ў кінасцэнарыях, і ў публіцыстыцы, эсэ. Дзеянне пераважнай большасці буйных твораў пісьменніка, як празаічных, так і драматычных, адбываецца ў часы мінулыя. Але ж калі размова ў іх і ідзе пра сучаснасць, сюжэт тым не менш усё роўна мае выразную сувязь з гістарычным падзеямі, а тэксты ўтрымліваюць шматлікія адсылкі да падзей сусветнай і беларускай мінуўшчыны.

Хоць Уладзімір Караткевіч і атрымаў у свой час філагалічную адукацыю, ужо ягоная дыпломная работа, абароненая ў Кіеўскім універсітэце, была прысвечаная легендам і паданням — тобок, менавіта тым літаратурным фальклорным жанрам, якія заснаваныя на асэнсаванні і інтэрпрэтацыі звестак ад гістарычных падзей. З часам зацікаўленасць Караткевіча гісторыяй толькі ўзрасталая, і кандыдацкую дысертацыю ён планаваў пісаць аб паўстанні 1863—1864 гадоў... Але, як вядома,

Гісторыя для Караткевіча — гэта не толькі радкі летапісаў ды хронік, альбо звесткі з архіўных дакументаў. Вялікую ўвагу ў сваёй творчасці ён надаваў і працягваным буйным празаічным творах, рамане “Нельга забыць”, які пачаўшы свет у 1964 годзе ў часопісе “Полымя”, адным са скразных вобразавых з'яўленняў царква Пакрова на Нерлі, галоўны герой пастаянна вяртаецца ў думках да наведвання мясціны, дзе знаходзіцца гэты храм, і там жа адбываецца адзін з найважнейшых эпизодаў рамана. Уражанні ад гэтага выдатнага помніка старажытнарускай архітэктуры дванаццатага стагоддзя адбіліся таксама ў вершы “Дзіва на Нерлі”.

У сувязі з гэтым не варта забываць, што лалюную частку сваіх маладых гадоў Караткевіч правёў за межамі Беларусі — ён пакінуў радзіму адзінаццацігадовым школьнікам, калі трапіў у эвакуацыю ў першыя месяцы Вялікай Айчынай вайны, і вярнуўся ў родную Оршу толькі ў 1944 годзе. Пазней сем гадоў будучы пісьменнік правёў на Украіне, дзе скончыў універсітэт і працаваў настаўнікам, а пасля яшчэ чатыры гады вучыўся на Вышэйшых літаратурных ды сцэнарных курсах і ў Інстытуце кінематографіі ў Маскве.

На радзіме ён усё гэтыя гады бываў толькі наездамі, пераважна ў Оршы ці Рагачове, дзе жылі сваякі, альбо ў Мінску — ужо калі заняўся літаратурнай дзейнасцю. Асцёў у беларускай сталіцы пісьменнік толькі ў 1963

Дрэва вечнасці

Фрагмент экспазіцыі аршанскага музея.

годзе, ужо ў веку Хрыста. Акурат у 1960-х Караткевіч, карыстаючыся любымі нагодамі, аб'ездзіў амаль усю краіну, пабываў у дзясятках раёнаў, падарожнічаючы разам з сябрамі і калегамі, і на свае вочы пачаўшы тое багацце ды разнастайнасць помнікаў даўніны, якімі багатая Беларусь.

Няма нічога дзіўнага ў тым, што клопат аб лёсе гісторыка-культурынай спадчыны зрабіўся для Уладзіміра Караткевіча арганічнай часткай уласнага жыцця. Справай гонару для сябе ён лічыў і ўдзел у падрыхтоўцы “Збору помнікаў гісторыі і культуры Беларусі”. Да першага тома гэтага фундаментальнага выдання пісьменнік напісаў частку прадмовы. Падчас падрыхтоўкі “Збору” цягам 1970-х гадоў Караткевіч не раз накіроўваўся ў экспедыцыі па даследаванні і апісанні помнікаў, якія праводзіліся супрацоўнікамі Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР, сярэд якіх была і жонка пісьменніка — Валяціна Браніславаўна. Яна таксама прысвечыла сваё жыццё справе аховы гісторыка-культурынай спадчыны, была аўтарам альбо рэдактарам многіх кніг і брашуры, прысвечаных помнікам гісторыі і культуры.

ГАЛОЎНЫ ГЕРОЙ — ЗАМАК

Апошні свой раман, “Чорны замак Альшанскі”, што пачаўшы свет у часопісе “Малодосць” у 1979 годзе, Караткевіч, як вядома, прысвяціў акурат жонцы, якая была вялікай аматаркай дэтэктываў. Тым не менш твор мае не толькі чыста дэтэктыўны сюжэт. Як сведчыць ужо сама назва, адным з галоўных “героўў” рамана з'яўляецца менавіта помнік гісторыі і архітэктуры — заныдзаны таямнічы і старадаўні замак, вакол якога разгортваюцца найважнейшыя эпизоды.

Асноўнае дзеянне рамана адбываецца ў пасляваенныя гады, што дазволіла аўтару рэалістычна паказаць тагачасную сітуацыю, у якой знаходзіліся многія помнікі даўніны, і звярнуць увагу на неабходнасць іх аховы, захавання і падтрымання ў належным стане. Сюжэт рамана быццам бы і не абпіраецца на гістарычныя факты, бо амаль цалкам з'яўляецца плёнам фантазіі аўтара. Тым не менш, і апісанні “чорнага замка Альшанскага”, і сама сучаснасць назвы не пакідаюць сумневаў, што натхняўся раманіст менавіта замкам магнацкага роду Сапегіў, збудаваным у XVII стагоддзі ў мястэчку Гальшаны на Ашмяншчыне. Дарчы, калі ў часы Караткевіча гэты велічны палац сапраўды выглядаў заняплым, то сёння актыўна адбываецца яго рэстаўрацыя і музефікацыя, аб чым мы недарозова згадалі ў ранейшых нумарах “К” (гл. тэксты “Дзе карані сплятаюцца з мурамі” ў № 7 (1394) ад 16 лютага 2019 года, альбо “З замкавых сцен — позірк у будучыню” ў № 24 (1463) ад 13 чэрвеня 2020 года).

Наогул, гэмай занепакоенасці лёсаў помнікаў, клопатам аб іх будучыні прасякнуты ўвесь раман. Узяць хаця б словы, якімі прадстаўляецца ў Альшаных галоўны герой: “Я Антон Косміч. Прыехаў даследаваць Альшанскі замак і касцёл. Маю адносіны да арганізацыі па ахове помнікаў, між іншым, і гэтага вась вашага замка”. Альбо такое апісанне далейшых прыгодаў асноўных дзейных асоб твора: “І пашыбавалі мы аглядаць вёсачку і, яе гістарычныя помнікі, не занесеныя, на жаль, ні ў групу 0 (“знаходзяцца пад аховай UNESCO”), ні нават у трэцюю групу (што адпавядае, мабыць, нашым помнікам мясцовай вартасці). А чаму так — не ведаю”. Муры замка для Караткевіча — не проста рамантычная

бе вялізнае вадасховішча, хваёвы і лісцевы лес на яго берагах, а ў гэтым лесе, на ўзлесі і палянах, звязаныя з усіх канцоў Беларусі будынікі... Тут — тыповы сялянскі двор з Полаччыны ці Ушаччыны, крыху далей — слупкі або рагачоўскі двор. Уся наша рэспубліка, як на далоні, на плошчы ў нейкіх сто гектараў. На невялікай плошчы — усё праявы помнікаў народнага будаўніцтва: жыллага, грамадскага, вытворчага і іншых. А паколькі людзі не жывуць і не жылі ў пустых атаках, то для хаты кожнага рэгіёна павінна быць і мясц-

Пакой, які памятае яго яшчэ не знакітым.

дэкарацыя. Ён пераканаўча даводзіць, што ад догляду за такімі помнікамі і ўтрыманні іх у належным стане залежыць дабрабыт сучаснага грамадства, спасціжэнне і вырашэнне многіх загадак мінулага, якія непасрэдным чынам уплываюць і на сучаснасць.

МЕСЦА ДЛЯ МУЗЕЯ ПАД АДКРЫТЫМ НЕБАМ

Не дзіва, што энцыклапедычныя веды Уладзіміра Караткевіча аб помніках беларускай гісторыі ды культуры былі запрабаваныя не толькі ў грамадстве наогул, але і на самым высокім узроўні, тагачасным кіраўніцтвам БССР. Так, у 1976 годзе пісьменнік быў запрошаны ў Цэнтральны камітэт Камуністычнай партыі Беларусі, дзе прыняў удзел у абмеркаванні пытання аб стварэнні музея народнай архітэктуры і быту пад адкрытым небам. Між іншым, пісьменнік звярнуў увагу прысутных на тое, якія помнікі даўніны найперш патрабуюць захавання і рэстаўрацыі. У ліпені 1977 года, калі тагачасны кіраўнік БССР Пётр Шаўрэў асабіста ездзіў выбіраць месца для скансэна, ён таксама запрасіў з сабой менавіта Караткевіча — нездарма ж пісьменнік яшчэ ў сакавіку таго ж года апублікаваў у газеце “Звязда” артыкул пад назвай “Наш агульны клопат”, акурат прысвечаны стварэнню беларускага музея народнай архітэктуры і быту.

Будучы скансён пісьменнік бачыў такім: “Уявіце са-

овае ўбранства: розныя тыпы печак, мэблі, начыння, посуду, ткацтва, прадметаў быту — ад драўлянай лыжкі да гаршка, ад старых шымбалаў да салнічкі”.

Караткевіч заклікаў усіх неабыхавых да справы стварэння беларускага скансэна склапаць спісы помнікаў драўлянага дойдства ў сваіх мясцовасцях і дасылаць іх у Мінск. І неўзабаве такі музей сапраўды з'явіўся непдалёк ад сталіцы, ля вёскі Азярцо. Наогул жа, у публіцыстыцы пісьменніка тэма аховы помнікаў уздымаецца яшчэ не раз — у нарысах “Зямля пад белымі крыламі”, “Званы ў пралонных азёр”, “Балалы каменя” і многіх іншых.

ПАЗІЦЫЯ АБАРОНЦЫ

Часы ж тады былі, як для захавання помнікаў архітэктуры, не то каб надта спрыяльныя. Хоць у БССР і было створанае яшчэ ў 1966 годзе рэспубліканскае Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, актыўным удзельнікам якога, вядома, быў Уладзімір Караткевіч, тым не менш, грамадству не заўсёды ствала ўсведамлення каштоўнасці гісторыка-культурынай спадчыны і разумення патрэбы яе зберажэння. Яшчэ ў сваім першым інтэрв'ю для беларускай прэсы, якое Караткевіч даў Адаму Мальдзісу для газеты “Літаратура і мастацтва” ў 1967 годзе, пісьменнік адзначаў: “Многія цудоўныя палацы і замкі стаяць у запустелі, разбураюцца. А

Уладзіміра Караткевіча

пры жаданні ў іх можна было б размясціць пансіянаты, дамы адпачынку, санаторыі. Можна было б атрымаць валюту ад зарубежных турыстаў. Узіць хаця б замак у Міры... Мала ў нас беражнага стаўлення да гістарычных помнікаў”.

У мемуарах сучаснікаў можна знайсці згадкі аб тым, як у 1970-х, даведаўшыся ад знаёмых пра чарговы выпадак нядабайнага стаўлення да помнікаў у тым ці іншым кутку краіны, пісьменнік мог адразу ж патэлефанаваць тагачаснаму сакратару ЦК КПБ Аляксандру Кузь-

не было чым. Гэта нішчашнае: абазначаны — з прычыну, народ — па неадукаванасці, архітэктары, каб на месцы старой жамчужны збудаваш буйнаблочную каробку з дзвюма гарыламі і трыма каровамі на фасадзе і такім чынам уславіць сваё імя ў стагоддзях”. Застаецца толькі шкадаваць, што пісьменнік не здолеў пабачыць, як ужо пасля ягонай смерці былі албудаваны ратушы і ў Мінску, і ў Магілёве, а Мірскі замак сапраўды пераўтварыўся ў музей і выклікае ў турыстаў не абы-якую ціканасць.

легендарнага паўстанца Крывашапкі. Прыгоды на здымак гэтай стужкі Караткевіч апісаў у апавяданні “Дрэва вечнасці”.

А яшчэ праз два гады на экраны выйшаў фільм “Памяць” Юрыя Цвяткова, стваральнікі якога паспрабавалі праставіць глядзчу ўсё багацце помнікаў мінуўшчыны, якія ўдалося адзняць у вандроўцы як па ўсёй Беларусі, так, нават, і за яе межамі — ад Заслаўя да Гудаяга з аездам у Вільню, ад Гродна да Брэста, праз Навагрудак у Падняпроўе да Палзувіне — і нават з візітам у Маскву. У выніку

меркаваным візуальным шэрагу ды музычным суправаджэнні выпускаў.

Адкрывалася перадача застаўкай, што ўвайшла з сябе падборку фотаздымкаў гістарычных і архітэктурных помнікаў таго ці іншага рэгіёна, якому была прысвечаная серыя, а музычным фонам да застаўкі грала “Спадчына” Янкі Купалы, пакладзеная на музыку Ігарам Лучанком, у выкананні мегапапулярных у той час “Песняроў”. Сам Караткевіч, які з’яўляўся ў кадры ў ролі вядучага, з лёгкасцю заваўваў сімпатыю глядача,

і была перадусім разлічаная праграма.

СЛЕД КЛАСІКА Ў ГІСТОРЫІ СЯМ’І

Прыкладам такога цудоўнага ўздзеяння праграм цыкла “Спадчына”, дарэчы, можа служыць і гісторыя, якая здарылася ў сярэдзіне 1970-х з маім бацькам. Ён тады быў яшчэ адзінаццацігадовым школьнікам і жыў у Вілейскім раёне. Тата ўзгадвае, што аднойчы ён, прыхвароўшы, сядзеў дома ды глядзеў тэлевізар, як раптам натрапіў на нейкую дужа цікавую перадачу, дзе распавядалася аб помніках беларускай архітэктуры, ды аб тым, як кожны мусіць дбаць пра іх ахову. На экране прапльвалі выявы такіх помнікаў — старажытных замкаў, палацаў, храмаў...

А трэба сказаць, што ў суседняй вёсцы Альковічы акурат стаяў дужа прыгожы, але заняваны касцёл. Збудаваны ў 1897—1905 гадах у папулярным тады неагатычным стылі, у 1950-м ён быў зачынены — гаспадарлівыя барачыбіты супраць рэлігіі зладзілі ў велічым булынку храма зерняхавішча. Да таго ж, у 1968 годзе ў вясніцу колішняга касцёла трапіла маланка, згарыўшы пажаж. Сяны магутнага гмаху стаялі, закуреныя польмем, ужо з восем гадоў, і нікому не было да іх справы.

Пад уражаннем ад тэлеперадачы бацька прыйшоў да высновы, што касцёл, несумненна, з’яўляецца помнікам, і яго варта ратаваць — аб чым і даслаў ліст у Мінск, на тэлестулюю. Сам гэты зварот, на жаль, не захаваўся. Затое зборгос я ў нашым сямейным архіве іншы ліст, што з’яўляецца пазней, у выніку “разбору палётаў”, які быў зладжаны ў раёне ў выніку бацькавага паветавання. Мяслена кіраўніцтва не надта ашаніла імгэт маладога абаронцы спадчыны, пабачыўшы ў ягоным лісце нейкую сувязь з рэлігіяй, спачуванне вернікам.

Словам, бацьку дасталася на арэі, а ў Вілейскі райвыканкам з сельсавета быў накіраваны ліст, у якім, між іншага, зазначалася: “У гутарцы з хлопчыкам яму растлумачана, што не кожны старадаўні будынак мае гісторыка-культурную каштоўнасць, што будынак былога касцёла не ўяўляе з сябе помніка, што гэта звычайныя непрыдатны аб’ект. Пацішы вучня не мае рэлігійнай асновы”.

Тым не менш, час паказаў, што бацька ўсё-ткі меў рацыю: неўзабаве альковіцкі касцёл быў прызнаны помнікам архітэктуры, а ў 1989 годзе — апрастаўраны і вернуты вернікам. Сёння пры ім

дзейнічае невялікі музей, дзе можна пабачыць старадаўнія рэчы з народнага побыту: узоры ткацтва, посуд, музычныя інструменты, і нават фрагмент сапраўднага слухача пояса.

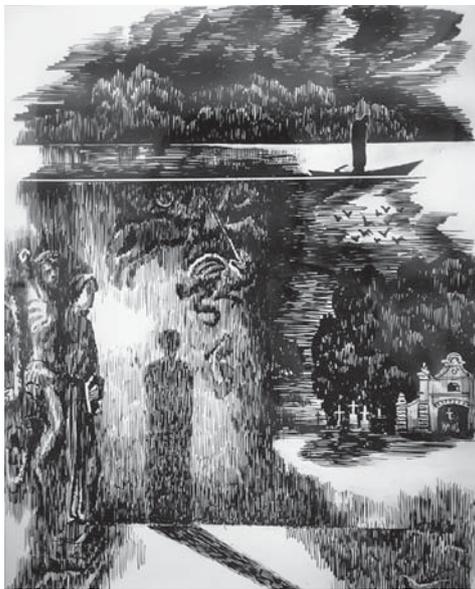
Разважаючы аб лёсе альковіцкага касцёла, я часам задумваўся — а ці так бы ўлава ён склаўся, калі б не той бацькаў ліст? І доўгі час мне нават да галавы не прыходзіла ўдакладніць, якая ж менавіта тэлеперадача дала штуршок усёй гэтай трагікамічнай гісторыі, так уразіўшы высковага школьніка. Ліст, які быў тады дасланы з Альковічаў у Вілейку, датуецца менавіта 1976 годам — часам з’яўлення першых выпускаў “Спадчыны”. Такім чынам, праз клопат аб захаванні гісторыка-культурнай спадчыны, біяграфія пісьменніка перасеклася і з гісторыяй нашай сям’і.

СПАДЧЫНА ПІСЬМЕННІКА

Адным з найбольшых набыткаў, якія перадаў і пакінуў нашчадкам Уладзімір Караткевіч, былі не толькі яго цудоўныя і захапляльныя творы, не толькі пачуццё павягі да сваёй мінуўшчыны і яе герояў, але, не ў апошняю чаргу, і ўсведамленне каштоўнасці беларускай гісторыка-культурнай спадчыны. Прывяціўшы ўсё сваё жыццё справе захавання і папулярнага народных помнікаў і традыцый, сам пісьменнік даўно заслужыў на тое, каб часткай гэтай спадчыны зрабіўся сёння таксама мясціны і рэчы, звязаныя з яго імем.

Ужо дваццаць гадоў дзейнічае ў Оршы музей Уладзіміра Караткевіча, размешчаны, дарэчы, у будынку, дзе раней быў рэлігійны дом, у якім будучы класік з’явіўся на свет. Робяцца пэўныя крокі па мемарыялізацыі бацькаўскай хаты на вуліцы Караткевіча ў Оршы, а таксама дома ягонага дзядзькі ў Рагачове, дзе пісьменнік часта гасяваў і ствараў свае найлепшыя творы. Захоўваецца памяць аб пісьменніку і ў яго апошняй мінскай кватэры на вуліцы Карла Маркса, а экскурсаводы і знаўцы гісторыі літаратуры могуць падказаць цікаўным і іншыя адрасы пісьменніка ў сталіцы — на вуліцах Чарнышэўскага ды Харужай.

Уладзімір Караткевіч, вядома, заслугоўвае новых музеяў, вуліц, мемарыяльных шыльдаў. Але найбольшым помнікам яму і найлепшай узнагародай за ўсё зробленае ім для беларускай культуры будзе наша сённяшняе дбайнае стаўленне да тых гісторыка-культурных каштоўнасцяў, аб лёсе якіх ён клапаціўся пры жыцці, любіў ды павагу да якіх імкнуўся перадаць усім нам.

Эскіз ілюстрацыі Пятра Драчова да раману “Чорны замак Альшанскі”.

Бацькоўская хата пісьменніка ў Оршы.

на экране можна было пабачыць гродзенскую Каложскую царкву, полацкі Сафійскі сабор, Нясвіжскі, Мірскі ды Навагрудскі замкі і многія іншыя перліны беларускага дойлідства.

ЗОРКА ТЭЛЕЭКРАНА

Не мог Караткевіч не дацэньваць і ролю, якую адгрывала ў той час тэлебачанне. Тэлевізійныя праграмы, якія стала транслявацца на ўсю Беларусь, маглі зрабіць для справы пашырэння ведаў аб культурнай спадчыне народа яшчэ болей, чым разавая дэманстрацыя дакументальных фільмаў. У 1976 годзе пісьменнік робіцца не толькі сцэнарыстам, але і вядучым пастаяннай праграмы “Спадчына”, якая выходзіць на беларускім тэлебачанні. У лісце да сяброў Караткевіч згадваў: “Пачаўся ў нас шыкл перадач “Спадчына”. Гэта пра мінулае Беларусі, яе музыку, кнігі, кашчосмы, будынікі. Вядучы — я. Першая перадача, па Брэсту, прайшла. Шмат вольгата. Цяпер мяркуем рабіць па Полацку і Полаччыне”.

На жаль, запісы гэтых перадач не захаваліся, і таму сёння мы не маем магчымасці азнаёміцца непасрэдна з вынікам працы іх стваральнікаў. Але, на шчасце, у Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь зберагліся сцэнарыі праграм цыкла “Спадчына”. Яны даюць даволі падрабязнае ўяўленне не толькі аб тэксце, але і аб

Малюнак Уладзіміра Караткевіча, на якім ён паказваў выгляд бацькоўскага дома.

распавядаючы аб важных пытаннях павягі да мінулага даступнымі словамі і нават з пэўнай доляй гумару. Абаяльнасць і непазасроднасць пацкупала аўдыторыю, выклікала давер і нязмушана прыцягвала увагу да цалкам сур’ёзных тэм, якім была прысвечаная праграма.

Зыцка “Спадчына” многія беларускія глядзчы ўпершыню даведваліся не толькі пра шматлікія выдатныя помнікі беларускага дойлідства, але і пра ранейшых дзятчых культуры, імёны якіх у тая гады былі не так шырока вядомыя, як сёння — пра Сімяона Полацкага, Міхаіла Клеафаса Агінскага, Станіслава Манюшку, Ігната Буйніцкага і многіх іншых. У кадры выкарыстоўваліся карціны знакамітых мастакоў мінулага, прысвечаныя гістарычным падзеям ці асобам, а з часам у перадачы пачалі з’яўляцца і гульнявыя эпізоды, дзе актёры выконвалі ролі гістарычных персанажаў. Такія мастацкія прыёмы, звыклыя для сучаснага глядача, у той час выглядалі даволі наватарскімі і не маглі не ўражваць аўдыторыю, асабліва яе маладзёжную частку, на якую,

міну. Кіраўніцтва рэспублікі прыслухоўвалася да меркавання Караткевіча, і часам, дзякуючы такім апераўтыўным паведамленням, руінаванне таго ці іншага помніка ўдалася спэчасова спыніць. Так, у сярэдзіне 1970-х, калі ў асяродку некаторых архітэктараў і горадабудуўніц з’явілася ідэя цалкам знішчыць гістарычны цэнтр Мінска, каб расчысціць пляцоўку для новых пабудов, Караткевіч асабіста дамогся сустрэчы з Пятром Машэравым і дапамог сумленным адмыслоўцам пераканаць яго ў неабходнасці захавання Верхняга горада ад разбурэння.

З болей адвакаўся пісьменнік і на пытанні, звязаныя з вяртаннем беларускай гісторыка-культурнай спадчыны, вывезенай у розныя часы, з тых ці іншых прычын, за межы краіны. У 1982 годзе ён разважаў у сваіх запісных кніжках: “Тое, што не вывезена (якое права маюць музеі суседзяў на нашыя каштоўнасці), тое, што нельга вывезці (ратуша ў Мінску і Магілёве, Мірскі замак), тое знішчаецца, каб мы засталіся голяна на зямлі, каб нам нават ганарыцца

ПАМЯЦЬ ДРЭВА, ПАМЯЦЬ КАМЕНЯ

Як выпускнік сцэнарных курсаў і маскоўскага Інстытута кінематографіі, Уладзімір Караткевіч надаваў велічынны ўвагу не толькі літаратуры, але і кінематографу, усведамляючы яго выключную роллю ў папулярнага мінуўшчыны народа. У 1960-я гады выходзіць на экраны кароткаметражны навукова-папулярныя фільмы паводле сцэнароў пісьменніка. Але працай за пісьмовым сталом, вядома, справа не абмяжоўвалася — сцэнарыст абавязкова выязджаў разам са здымачнай групай, каб пра кантраляваць творчы працэс і яшчэ раз наведваць дарэгія сэрцы мясціны і помнікі.

У выніку такога супрацоўніцтва ў 1964 годзе з’явілася стужка “Сведкі вечнасці” рэжысёра Анатоля Забалоцкага, прысвечаная помнікам прыроды — шматсотгадовым дрэвам. “У іх няма ног, каб сысці, і зборі, каб абараніцца” — фільм уздымаў пытанні не толькі аховы спадчыны, але і экалогіі. У кадры з’яўляліся дубы, якія народныя паданні звязвалі з імёнамі Адама Мікшэвіча, Напалеона,

Юбілей Уладзіміра Караткевіча вымусіў зрабіць выснову, што менавіта яго творы аказаліся самымі запатрабаванымі ў музычна-тэатральных жанрах беларускага мастацтва. Але чаму? Няўжо справа толькі ў “закручанасці” сюжэтнай асновы, блізкай дэтэктыўным разгортам?

Надзея БУНЦЭВІЧ

Спраўды, паводле Караткевіча ў беларускай музыцы можна налічыць тры оперы і мюзікл. Праўда, дзве партытуры па розных прычынах на сёння не завершаны, але ўражае сам прэцэдэнт — тым больш, што сцэнічна ўвасобленыя творы застаюцца ў рэпертуары на доўгія гады, што з беларускай музыкой здараецца, на жаль, даволі рэдка.

Опера Уладзіміра Солтана “Дзікае паляванне караля Стаха”, напісаная і пастаўленая ў нашым Вялікім тэатры ў 1989 годзе, стала не проста падзеяй “нумар раз” часоў перабудовы, але і, пры ўсёй сваёй лірыка-драматычнай скіраванасці, літаральна сімвалічным гімнам жыццяздольнасці Беларусі. Яна захоўвалася ў рэпертуары больш за два дзесяцігоддзі. І аднойчы нават паказвалася ў фармаце оперы айг — у антуражы Траецкага прадмесця на Нямізе. Планаўца і яе новая пастаноўка.

Опера Дзмітрыя Смольскага “Свая легенда” атрымала дзве аўтарскія рэдакцыі і адну пастаноўку — і, адпаведна, некалькі розных увабачленняў, прычым не толькі ў тэатры, але і ў кіно. Яна была напісаная ў 1978 годзе, прычым лібрэтыстам выступіў сам Караткевіч. І ствараў ён тое лібрэта на ўжо гатовую музыку. У жанры оперы такога не бывае! Але аповесць так натхніла кампазітара, што той пачаў працаваць самастойна і толькі праз час паказаў гатовы музычны фрагменты пісьменніку, да якіх той дасачыніў вершаваны радкі. Опера ішла ў тэатры, атрымала тэлевізійную тран-

сляцыю, была запісана на Беларускай радыё. На аснове таго фундавага радыёзапісу, зробленага студыйна, з’явіўся тэлефільм рэжысёра Генадзі Нікалаева з удзелам тагачасных артыстаў-купалаўцаў: у кадры былі драматычныя актёры, а спявалі за іх оперныя салісты. Здымкі ажыццяўляліся ва ўлонні прыроды і ў Мірскім замку. Вядома, па законах кінадраматургіі многія музычныя старонкі былі скарачаны, але ўзнік новы візуальны вобраз — змроч-

мюзікла — пакуль без пастаноўкі.

Угадаю і буйную праграму Нацыянальнага акадэмічнага канцэртнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам народнага артыста краіны, прафесара Міхаіла Фінберга. Маэстра звярнуўся да кампазітараў і найперш Эдуарда Зарыцкага — і рэпертуар калектыву папоўніўся новымі песнямі.

Дык чаму творы Караткевіча так натхняюць музыкаў? Можа, яшчэ і таму, што само

Запавет жыцця без распачы

Сцена з оперы “Свая легенда”.

ных вершнікаў, што нясуцца на конях, бы тое “дзікае паляванне”...

У 2012 годзе па просьбе рэжысёра Міхаіла Панджавідзе кампазітар зрабіў новую рэдакцыю — і яна ідзе ў тэатры дагэтуль. Прычым яе паказы часта сумяшчаюцца з іншымі праектамі Вялікага тэатра, што прыцягваюць увагу новых пакаленняў глядачоў да беларускага слова і нашай даўніны.

Да “Ладзі Распачы”, неаднойчы ўвасобленай на іншых сцэнах (дарэчы, абавязкова паглядзіце версію Аляксея Лялюскага ў Беларускай дзяржаўнай тэатры лялек), некаторы час таму амаль паралельна звярнуліся адразу два кампазітары. На жаль, Сяргей Картэс пайшоў з жыцця, так і не скончыўшы працу. А ў Алега Хадоскі існуе завершаная партытура

ягонае слова — музыка? Але гадоўную разгядку, на маю думку, утрымлівае згаданая “Ладзі Распачы”. Звычайна гэту філасофскую прыпавесць трактуюць як перамогу прагі жыцця над неадольнай сілай смерці. Так і ёсць! Ды ўсё ж у тэксце можна знайсці і больш дакладнае тлумачэнне. Калі гадоўны герой — Гервасій Выліваха — выдзе свой вызначальны шахматны падымак са Смерцю, ён раптам разумее, у чым яго перавага: “Рабі нечаканае, рабі, як не бывае, рабі, як не робіць ніхто, — і тады пераможаш”. Што гэта, як не гімн самой творчасці? І што такое жыццё, як не цяга да творчасці? Менавіта тым яна адрозніваецца ад простага “існавання”. Творчы чалавек пераможа амаль усё. Ці ж не ў тым запавет Караткевіча?

Самой гісторыі дыхае

Не так даўно ў сацыяльных сетках маланкай праляцела навіна, што ў Оршы распачалася праца па стварэнні мурала, прысвечанага класіку беларускай літаратуры Уладзіміру Караткевічу...

Зміцер ЮРКЕВІЧ

Два гады таму ўраджэнец Оршы, прадпрымальнік і мецэнат Андрэй Балабін набыў у сваёй дом пісьменніка. Стаіць ён на вуліцы, якая раней насіла класічную для савецкіх гарадоў назву Касманаўтаў, а пазней была перайменавана ў гонар Уладзіміра Караткевіча. Дом гэты бацькі пісьменніка набылі на вёсцы ды перавезлі ў Оршу, бо іх уласны быў знішчаны ў вайну. Збіраць хатку на новым месцы дапамагаў бацькам і Уладзімір. Тут прайшлі школьныя гады будучага пісьменніка, тут ён жыў, калі працаваў настаўнікам у аршанскай школе. Сюды ж прыехаў у 1983 годзе, за год да смерці. Гнала яго ў родныя мясціны невыносна тут па памерлых у адзін дзень, 28 лютага, каханай жонцы і любімай даччы.

Гэты бацькоўскі дом пісьменнік з фатаграфічнай дакладнасцю апісаў у рамане “Нельга забыць”, які ён пачаў пісаць у верасні 1960 года. Назва, пад якой Караткевіч планаваў выпусціць раман у свет — “Леаніды не вярнуцца да зямлі”, савецкая цензура не прапусціла. А ў маленькай пуньке, на гарышчы, якая захавалася да нашых дзён, Уладзімір Караткевіч напрыканцы 1950-х гадоў напісаў першы варыянт рамана “Дзікае паляванне караля Стаха”. Іншымі словамі, “тут усё самой гісторыі дыхае”.

Фота Паўліны СЯПАНЕНКА

Мастак за працай.

Эскіз мурала.

Таму так важна было захаваць гэты дом, даць яму другое жыццё, як музею і культурнаму цэнтру, і Андрэй Балабін даволі некалькі з рэалізацыяй анансаваных адносна дома планаў спраўляецца.

Ідэя стварэння мурала ў гонар Уладзіміра Караткевіча таксама належыць спадару Балабіну. Ён жа і фінансуе гэты цікавы праект, які літаральна на вачах пачынае прамалёўвацца на тарывым баку звычайнага блочнага пяціпавярховіка. Стаіць ён, што важна, па-суседству з домам пісьменніка, на вуліцы, названай у гонар вядомага дзеяча Вялікай французкай рэвалюцыі, лекара і лідара якабінаў Жан-Поля Марата.

Згодна з эскізам мурал з’яўляецца ў рамане “Нельга забыць”, які ён пачаў пісаць у верасні 1960 года. Назва, пад якой Караткевіч планаваў выпусціць раман у свет — “Леаніды не вярнуцца да зямлі”, савецкая цензура не прапусціла. А ў маленькай пуньке, на гарышчы, якая захавалася да нашых дзён, Уладзімір Караткевіч напрыканцы 1950-х гадоў напісаў першы варыянт рамана “Дзікае паляванне караля Стаха”. Іншымі словамі, “тут усё самой гісторыі дыхае”.

З улікам 90-годдзя з дня нараджэння пісьменніка, дадзены праект набывае яшчэ большую вагу. Не толькі для аршанцаў, але і для ўсіх нас, беларусаў! За што вельмі хочацца падзякаваць яго аўтарам.

Увесь дзень 26 лістапада на тэлеканале “Беларусь 3” будзе прысвечаны жыццю і творчасці славагана пісьменніка, паэта і сцэнарыста Уладзіміра Караткевіча. Раманы і аповесці сталі асновай для мастацкіх і анімацыйных фільмаў, а жыццё аўтара — для дакументальных стужак. Так тэлебачанне разам з усмі гледачамі адзначаць 90 гадоў з дня нараджэння нашага выдатнага класіка.

Надзея КУДРЭЙКА

Ад трылера да казкі...

казана двухсерыйная містычная драма рэжысёра Валерыя Рубінчыка “Дзікае паляванне караля Стаха” паводле аднайменнай аповесці Уладзіміра Караткевіча. Час паказу — 8.30 і 18.05. Гэтую карціну, знятую на “Беларусьфільме” ў 1979 годзе, называлі “першым савецкім містычным трылерам”. Сюжэт фільма значна адрозніваецца ад аповесці, але над сцэнарам рэжысёр і пісьменнік працавалі разам.

Наступная карціна — прыклад таго, як кіно паўплывала на літаратуру: кінасцэнар, напісаны Уладзімірам Караткевічам для стужкі, знятай у 1967 годзе, потым стаў паўнаватарскім, і на выдатнейшым, раманам — у 13:30 і 21:40 на тэлеканале “Беларусь 3” глядачы ўбачаць фільм рэжысёра Уладзіміра Быч-

кова “Хрыстос прыямліўся ў Гародні”. Сярод актэраў — Леў Дураў, Данатас Банініс, Павел Кармунін, Любоў Румянцава. Музыку пісаў выдатны кампазітар Алег Каравайчук. У 1989 годзе стужка была адноўлена, і нарэшце глядачы змаглі яе ўбачыць. Для стварэння нікаў фільма гэта была даволі трагічная гісторыя. Перажыўшы пад час здымак ажно 12 рэдакцый, па цензурных патрабаваннях “Хрыстос прыямліўся ў Гародні” усё роўна не выйшаў на экраны і больш за 20 гадоў праляжаў, як кажуць, “на палішы”. Уладзімір Караткевіч, пры жыцці яго так і не пабачыў.

Яшчэ адзін класічны твор пісьменніка стаў асновай для двухсерыйнага гістарычнага дэтэктыва, які ў 1984 годзе зняў адзін з лепшых беларускіх рэжысёраў

Міхаіл Пташук, — у 15.25 у эфіры будзе “Чорны замак Альшанскі”.

Вось так захапляльна — і з беларускай гісторыяй, і з дэтэктыўнымі містычнымі сюжэтамі — можна правесці гэты дзень для тэлеэкрана. Уладзіміру Караткевічу прысвечаны і дакументальныя праекты тэлеканала “Беларусь 3”. Раніцай і з паўторам увечары можна будзе ўбачыць фільмы “Люблю і памятаю” і “Запіскі на палях”. З фондаў Белтэлерадыёкампаніі ў 14.55 — дакументальная стужка 2004 года “Свая легенда Уладзіміра Караткевіча”.

І нават самым маленькім беларускае кіно мае што прапанаваць — у вярчэняй “Калыханцы” ў 20.40 можна будзе ўбачыць адзін з лепшых беларускіх анімацыйных фільмаў, які атрымаў неверагодную колькасць узнагарод на кінафестывалях усёго свету, — стужку рэжысёра Ташыяны Кубліцкай паводле казкі Уладзіміра Караткевіча “Вясна ўвосень”.

(Заканчэнне.
Пачатак на старонцы 3)

**Перадаем слова
тым дзеячам куль-
туры, якім давялося
шчыльна супрацоў-
нічаць з Уладзімірам
Шчасным.**

**“ХАЙ ЁН НАС
ЗАУСЁДЫ НАТХНЯЕ...”**

**Тадэвус СТРУЖЭЦКІ,
старшыня Беларускага
фонду культуры:**

— Гэта быў вельмі актыўны чалавек. Несупынный генератар ідэй і праектаў. Сярод дзеячаў культуры ён карыстаўся вялікім аўтарытэтам. Ён мог прасоўваць культуралагічныя ідэі, меў велізарны талент знаходзіць аднадумцаў — а гэта, пагадзіцеся, не кожны ўмее. Мы да яго заўсёды прыслухоўваліся ды імкнуліся запраسیць у лік партнёраў. І ён ахвотна дзяліўся сваім досведам — і жыццёвым, і прафесійным. А досвед працы дыпламатам аказаўся вельмі карысным на культурнай ніве.

Найбольш шчыльнае супрацоўніцтва ў нас было, калі Уладзімір Рыгоравіч узначальваў Нацыянальную камісію UNESCO, а я працаваў намеснікам міністра культуры. З такім інтэлігентным чалавекам заўсёды было вельмі прыемна спатыкацца, дыскатуваць. Ён заўсёды меў сваю прынцыповую пазіцыю, якую быў гатовы адстойваць — і меў для гэтага аргументы! Зрэшты, нярэдка мы сустракаліся і не па працы — напрыклад, на канцэртах у філармоніі: ён вельмі любіў класічную музыку. Ды і наогул быў неабаякавы да ўсяго, што рабілася ў нашай культуры.

Сёння здаецца, нібы Нясвяжская рэзідэнцыя Радзівілаў была ўключаная ў Спіс сусветнай спадчыны UNESCO яшчэ за дзедам шведам. Ды насамрэч тое здарылася не так і даўно — і пры самым актыўным удзеле Уладзіміра Рыгоравіча. Сядзібу ў Залесі мы таксама ўжо прывычаліся бачыць у цяперашнім прэзентабельным выглядзе. І мала хто з турыстаў ведае, колькі высілкаў каштавала спадару Шчаснаму ў свой час ініцыяваць працэс яе аднаўлення, знайсці грант, каб распачаць гэтыя працы...

Дый што тут казаць, калі і самога Міхала Клеафаса Агінскага гадоў трыццаць таму ў нас ведалі далёка не ўсе. А размаітасць талентаў гэтай постаці і пагадоў ніхто не разумее: бо ён жа быў не толькі кампазітарам, але і палітыкам, дыпламатам, пісьменнікам...

Атрыманне копіі архіва Агінскага, якую ўдалося прывезці з Масквы — а гэта каля 6 тысяч старонак! — адкрыла перад нашымі навукоўцамі папраўдзе новыя

Несупынный генератар ідэй

далягляды ў справе вывучэння жыццярысу і даробкаў гэтай выбітнай асобы. А яшчэ намаганнімі Уладзіміра Рыгоравіча былі выдзеленыя мемуары ды лісты знакамітага дзеяча. Як вынік — сёння мы ведаем пра яго куды болей. А ў Залесе мкнучь турысты.

Наогул, для сваёй Смаргончыны спадару Шчасны зрабіў вельмі многа. І папраўдзе справядліва, што ён мае тытул ганаровага жыхара гэтага краю. Зрэшты, і многія іншыя куткі Беларусі не былі абдзеленыя яго ўвагай. У тым ліку, і мая родная Пастаўчына. Пры ім пачыналася рэстаўрацыя палаца Тызенгаўза. Ён часта там бываў, сябраваў з галоўным урачом Уладзімірам Чэкавым, рыхтаваў дакументы для атрымання грантаў, прымаў удзел у распрацоўцы канцэпцыі музейнай экспазіцыі...

Яшчэ адзін важны накірунак дзейнасці спадару Шчаснага таксама ва ўсіх на слыху — гэта рэстытуцыя культурных каштоўнасцяў. З яго ўдзелам фармавалася сама метадалогія гэтай назвычай складанай справы. Зразумеўшы, што вярнуць на Беларусь арыгіналы ўнікальных дакументаў сёння вельмі складана, ён выказаў ідэю: а чаму б нам не засяродзіцца на тым, каб атрымаць доступ да гэтых набыткаў хаця б у выглядзе копіяў? Часта выязджаў за мяжу, вёў архіўныя пошукі ды перамовы — і дзякуючы гэтаму мы атрымалі доступ да многіх культурных скарбаў, якія раней лічыліся ўжо страчанымі.

Ягоны дыпламатычны талент дапамагаў і ў іншай няпростай справе — усталяванні супрацоўніцтва з нашчадкамі даўніх літвінскіх родаў. Калі я працаваў у пасольстве Рэспублікі Беларусь у Варшаве, спадару Шчасны дапамог нам звярнуцца да тамтэйшых Радзівілаў. Дзякуючы гэтаму музейная калекцыя папоўнілася цэлым шэрагам цікавых прадметаў.

І калі не вельмі дзіўнае, то, пагадзіцеся, моцнае спалучэнне: дыпламат быў адначасова і пісьменнікам, і перакладчыкам. Чытаючы яго кнігу “Мастакі Парыжскай школы з Беларусі”, разумееш, што каб яе напісаць, трэба не толькі рупліва здабываць веды ў архівах падчас гутарак са спецыялістамі, але і вельмі любіць мастацтва, мець вялікую зацікаўленасць і жаданне. Папраўдзе, Уладзімір Рыгоравіч меў талент самага шырокага дыяпазону!

Заслуга такога рупліўца перад краінай вельмі вялікая. І нам трэба не толькі памятаць пра свайго выдатнага папленчыка, але і зрабіць належныя захавы, каб яго імя гучала нават пасля сыходу ў вечнасць. Хай ён заўсёды натхняе нас як прыклад самаадданнага беларуса, які вельмі шмат зрабіў для папулярызацыі нашай культуры ў свеце, для адраджэння памяці пра нашых знакамітых землякоў, уключэння іх спадчыны ў сучасныя навуковы і культурны жыттак.

**“У НАЦЫЯНАЛЬНЫМ
МАСТАЦКІМ ПА ІМ
СМУТКУЮЦЬ УСЕ”**

**Надзея УСАВА,
старшы навуковы
супрацоўнік Нацыянальнага
мастацкага музея
Рэспублікі Беларусь:**

— Калі я днямі ішла па музеі, мяне спыняла ледзь не кожная наглядчыца, каб згадаць добрым словам Уладзіміра Рыгоравіча. У Нацыянальным мастацкім усё яго памятаюць і смуткуюць! Ён ніколі не быў фанабэрлівым і з пашанай ставіўся да кожнага — без залежнасці ад яго статусу.

За амаль два дзесяцігоддзі нашага знаёмства нам не раз даводзілася працаваць пачпеч, рыхтуючы новыя мастацкія праекты. Часта ўтрапёна спрачаліся — бо і задачы стаялі перад намі няпростыя. Але пагадзіліся, усё ж, значна часцей. З такім далікатным ды інтэлігентным чалавекам знаходзіць агульную мову вельмі лёгка.

Мы пазнаёмліліся яшчэ ў тыя часы, калі Уладзімір Рыгоравіч працаваў

дапамог нам у падрыхтоўцы музейнай экспазіцыі ў знакамітым замку.

Потым спадар Уладзімір за ўласны кошт запрашаў шануюную госцю на ралізім яе продкаў, атуляючы яе падчас гэтых падарожжаў папраўдзе князюкай апекай. Знаёмства з прадстаўнікамі роду дапамагло яму разам з таксама ўжо, на жаль, спачылым піяністам Юрыем Бліновым ініцыяваць яшчэ адзін новы праект: фэст у гонар выдатнага кампазітара Мікалая Набокава. У ліку гасцей была сваячка кампазітара — Ірэна Антуанета Станіслава Фуртвенглер, дачка князя Васілія Святаполк-Мірскага. А колькі ў спадара Шчаснага агулам было такіх пачынаў!

Ён амаль усё жыццё працаваў дыпламатам, але ці не ўвесь гэты час быў яшчэ і дзеячам культуры. Фактаў з яго біяграфіі, здатных уразіць — вялікае мноства. Служыў у дэсанце і лічыў свята ПДВ сваім. Па атрыманні дыплома стажыраваўся ў Пакістане, дзе вывучыў мову урду — з якой потым нават перакладаў. Пісаў п’есы пад псеўданімам Уладзімір Драздоў. Сабраўшы к о ў н у ю калекцыю старадаўніх карт. Страшна любіў падарожжы. І нездоўга да пачатку эпідэміі з гонарам апавядаў пра свой “гранд-важ” — спярша круізі да берагоў Аргенціны з наведваннем усіх сярэдземнаморскіх партоў, потым яшчэ на пару дзён у Стамбул, каб адчуць атмасферу раманаву Памука... Улюбёны ў жыццё чалавек, які імпот не падуладны гадам!

З яго прыходам Нацыянальная камісія Рэспублікі Беларусь па справах UNESCO папраўдзе ажывілася. Пачалося ўсё з дзіўнай, як нам тады здавалася, задумы — зняць шыкоўны фільм пра Мірска замак з дубляжом ажно на сямі мовах. Дзіўнай — бо на той час у нас замежных турыстаў было зусім вобмаль, і ніхто надта не спадзяваўся,

што сітуацыя кардынальна зменіцца. А вось дыпламат, які нямала на свае вочы пабачыў, разумеў перспектыву гэтай архітэктурнай перліны. Як мы ўжо ведаем, аптымістычныя спадзеў быў неда-рэмным.

Спадар Уладзімір увесь час казаў: роля камісіі UNESCO у тым, каб выступаць свайго роду трыгерам, даючы штуршок ды стартыва капітал для знакавых праектаў. Па вялікім рахунку, такім трыгерам ён быў і ўласнай персонай. Сёння цяжка паверыць, што яшчэ параўнальна нядаўна Смілавічы ўспрымаліся як звычайнае правінцыйнае мястэчка, і пра Суціна ведала хіба вузкая кола аматараў мастацтва. Менавіта Шчасны, залучыўшы ў хаўруснікі і мяне, загарэўся ідэяй стварыць там музей мастака — уяўляецца, без ніводнага яго арыгінальнага твора! Выдаткаваны UNESCO грант памерам у 10 тысяч дала-раў ён расходаваў вельмі ашчадна. Намала рэччу удалося здабыць і дзякуючы старанням малазі — валандэраў Беларускай асыпцыяцы клубаву UNESCO, якія літаральна хадзілі па хатах, шукаючы тое, што засталася ад месцаўнага побыту часоў Суціна.

І вось, музейная пра-сторы ў Цэнтры дзіцячай творчасці ў Смілавічах стала паспяховым туры-стычным аб’ектам, куды ў ахвоту прывязджаюць у тым ліку і высокія госці. Дзякуючы чаму экспазіцыя ўвесь час папаўняецца за кошт каштоўных падарункаў. Дарэчы, менавіта Уладзімір Рыгоравіч прапанаваў стварыць у адной з залаў атмасферную парыхскую кавярню. Здаецца, менавіта тады ў беларускім музеі ўпершыню з’явіўся водар кавы.

Суцін — гэта быў толькі пачатак. Захапленне “парыхскай школай” і ўнёскам у яе выхадцаў з Беларускай вылілася спярша ў кнігу, наклад якой разліцаўся ў момант, затым у гучную выставу ў Нацыянальным мастацкім... Уладзімір Рыгоравіч не раз адкрываў шырокаму колу тыя культурныя феномены, пра якія многія і не здагадаліся — напрыклад, дзякуючы выставе, прысвечанай знакамітаму Льву Баксту, які родам з Гродна.

Шкада, нерэалізаванымі засталіся праекты, над якімі ён пчыраваў у апошнія гады. Гэта і выстава пецябургскіх мастакоў родам з Беларусі (упэўненая, яна б таксама прынесла мноства адкрыццяў), і фундамента-льны беларуска-англійскі слоўнік... Імтэту ў яго ніколі не бракавала. І калі б не COVID...

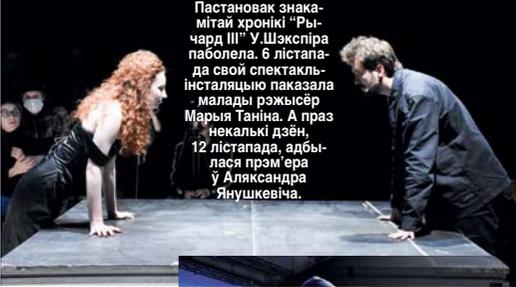
паслом Беларусі ў Вялікабрытаніі і Ірландыі. Да яго звярнулася трохі дзіўнаватая немаладая кабетя, якая прадставілася княгіняй Марыяй Святаполк-Мірскай. Знаёмства пачыналася не з прыемнага: шляхетная асоба гучна абуралася тым, што ў беларускіх публікацыях пра Мірска замак унёсак яе роду быў недаацэнены. Але ж пасол прыняў яе ў сваёй рэзідэнцыі — і вельмі хутка яны прыйшлі да паразумнення. У выніку ў Нацыянальным мастацкім апынуўся надзвычай каштоўны архіў Святаполк-Мірскіх, які вельмі

Надзея БУНЦЭВІЧ / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Угадаем і ранейшую версію — Лізаветы Машкоўскай, прэзентаваную ўлетку (гл. "К" № 34). На 12 снежня запланаваны спектакль Алены Мельзюкай. Такія каляць новыя працы, таньняў — плён леташняй творчай лабараторыі, а менавіта Школы TEART, усе ўдзельнікі якой працавалі над адной і той жа п'есай. Атрымалася нават шпітскі нахваліт гэткага спаробніцтва — хіба з абсалютна не ўдаслівым для конкурсу вынікам, бо вызначылі, хто на якім месцы апынуўся, немагчыма. Але ж насамрэч гэта чаровае пасведжанне, што ў сферы культуры не можа быць адзіна правільнага мастацкага варыянта — наадварот, чым іх больш, тым лепей: пры такой разгалінаванасці кожны творца можа знайсці сваю стыльсва-жанравую нішу, а кожны глядач — атрымаць адказ на самую набалелыя пытанні ягонай душы.

Шпярэшні "Рычард" вырашаны як спектакль-інсталіяцыя і ахоплівае не толькі гэтае, але і іншыя п'есы У.Шэкспіра. Прычым усё гэта — фрагментарна, быццам з нястачай многа пазач, каб астапаць мы давалі ў сваёй самостані, вядомаму агульнаму разорту вядомага сюжэту. Звыклі постмалерызмісты палыдох, што прысядзі спевамі і чытаўмі? Не усё. Тэкст належыць Настасі Васілевіч, і даволі прайвіжна, вельмі пазнавальныя фрагменты — "Гамлета", "Рамза і Джульета" выкарыстаны

Хто будзе трэцім Рычардам?

Пастававак знакамітай хронікі "Рычард III" У.Шэкспіра павоблепа. 6 лістапада свай спектакль-інсталіяцыю паказала малады рэжысёр Марыя Таіна. А праз некалькі дзён, 12 лістапада, адбылася прэм'ера ў Аляксандра Яншукевіча.

зусім не дзяля іроніі: у спектаклі даследуецца прырода жорсткасці, агрэсіі, гвалту, тыраніі, і ахвярамі становіцца самая безбаронняя, бізнiсныя стварэнні.

Перад пачаткам публіку збіраюць у прасторы, дзе заладана выстаўка зналага мастака Алеса Ролзіна. Кідаючы погляд на папарты азначаныя пазнавальным почыркам і стылем, даўка не ўсе заладваюцца, што гэта каталогаў, каішыя дзівінаватыя хлосцы ў поўнай ахвойнай эксіпріюна. Ахвяра крывавага? Гэтралнага Рычарда? Чарнобыль? Кады? Думкі так і праносіцца ў галаву, пакуль усё прысутныя рушаць за той працяжэй у глядзельную залу і займаючы месцы. Дарчы, "партэр з амфітэатрам" атчаюць

Сцэны са спектакля.

паўпраэрастай плёнкі. Той паказ, каб астапаць мы давалі ў сваёй самостані, вядомаму агульнаму разорту вядомага сюжэту. Звыклі постмалерызмісты палыдох, што прысядзі спевамі і чытаўмі? Не усё. Тэкст належыць Настасі Васілевіч, і даволі прайвіжна, вельмі пазнавальныя фрагменты — "Гамлета", "Рамза і Джульета" выкарыстаны

Менавіта на ім мы ўбачым, як надзвычай прыгожа, рамантаваана, пад унёссяны шэкспіраўскай радкі патана Афелія — у басейне, аздобленым блакітнай мазаікай (тут усё гітэчкі на месцы, зразумела). Парануаючы тая кадры з "матэрыялаў" дзювочым "трупам", алуем, як сэрца зашчымыць ад болу. А Рычард пачне распавядаць усё "з самага пачатку" — са свайго дзіва. У шчыта, што паўстане на экране праз смеініна фота са смеінай малымалынай анімацыяй (Ася Гарбунова, Раман Пуцяч). Пазней тая мількі фігуры жыліці, з якімі атаваміміў себе героі, "дарастуць" да стварэння імя аватары "звыччалавека" і акрэслены ўласнай інтэрнет-прасторы — Richard.com. У тую небастенную гульню акажуцца ўнягнутымі глядачы. Спачатку тым, хто

сідзіць у першым шэрагу, нальцоў у аднаравоўны папэровыя келічы чаронае віно. А неўзабаве раздалуць і мшгэчкі з фарбай таго ж колеру, каб кідаць іх на падолю. Потым — гэндзіл, каб канчаткова выплохнуць у малонак усю сваю злосьць (у тым ліку, дарчы, і шалкам рэальную крыўду — ад запалкавана адзення, бо рэальнае накісь не вартавуаюць ад плямаў). У фінале ж на расфарбаваную падолю палыціць акрыяўленна абрубкі. І мы алуем себе саўдзельнікамі жудасна значнаваты. Невыпадковы ж музыка (Міхал Клянец) прарадкава дэжэтыў і нават хорар!

Задум — выдатная. Сама ідэя такога "міждзельнінарнага" і адначасна інтэрактыўнага ўласабелна неўміручых шэкспіраўскіх жэміручых вылучацца праект Мары Таінавай яшчэ ў час леташняга паказу эскізаў. У рэалізацыю было ўкладана шмат сіл. Чаго каштуе хая б шыкоўны відэакантэнт у 3D, створаны Аляксандрам Нубо — знакавым дызайнерам і digital-мастамом, што працуе ў галіне лібавава жываліцы. Шэ ўдзел у стэінічным дзеіні самага А.Ролзіна, прычым адразу ў некалькіх ролях, дзе ілчэ з выразнымі прамовамі. Але спектакль суправаджаў і прайвіаючы падспергань складанасці. Балган Хмеліцкі, які быў першым Рычардам, паехаў на вучобу ў Лондан, не дакажушыся праграмы. Другога Рычарда — Кірду Мікіціна (менавіта яго мы ўбачым у спектаклі) — забраюць у воіска. Хо будзе трэцім? Пытанне не марнае і пакуль са шматкроп'ем прыкашы.

Ёсць меркаванне, дарчы, шырока распаўсюджанае, што мастаком-абстракцыяністам можа быць хто заўгодна. Каб намалюваць "як у жыцці", маўляў, трэба мець талент ды яшчэ доўга вучыцца, а вось "абстракцыю" намалею кожны. А што такое абстракцыя? Паводле слоўніка, "разумнае адцягненне, адсабеленне ад тых ці іншых уласцівасцяў і сувязіў прадметаў і з'яў для вылучэння сутнасных для іх адзнакаў". Кажучы працей, забыцца на дробязі і нюансы, каб выявіць сутнаснае. Вось вы на гэта здольныя?

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

Усе людзі крыху мастакі. Абстракцыянізм, каішыя дзівінаватыя хлосцы ў поўнай ахвойнай эксіпріюна. Ахвяра крывавага? Гэтралнага Рычарда? Чарнобыль? Кады? Думкі так і праносіцца ў галаву, пакуль усё прысутныя рушаць за той працяжэй у глядзельную залу і займаючы месцы. Дарчы, "партэр з амфітэатрам" атчаюць

Укаранёны ў далягляд

зроблены за апошнія два дзесяці гадоў...

Спадар Аляксандр нарадзіўся ў 1948 годзе, так што заспеў і кананічны сапраціла, і андрэграўнд, што вылішчэ з падземля на святло і некаторы час у вачах грамады нават пасяхова канкуруваў з мастакамі-традыцыяналістамі, і зорны час сац-арту, і вяртанне "на круці свае" ўрульнага, канфарміскага кітапту, мастацтва, адпавядаюча да новых сацыяльных рэалій.

Але Аляксандр Канававаў амаль звычайна абстрактны ў абстракцыянізме вылікі патэніжна і дазігледную перспектыву і засаеціна верным гэтаі ідэі і сёння. Ён, хопі і вучыўся на ўзроак разлічанага мастацтва (скончыў графічны факультэт Віцебскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта), заўжды імкнуўся злучыцца з рэалітэчым далягяд. Уся ягоная самастойная творчасць была памкненнем зрабіць нешта ні на што

"Млечны Шлях". 2015 год.

не падобнае, асенашавь канкрэтыку бышы ў формам, максімальна ад гэтай канкрэтыкі аснутыч. Такая задча прымушае ішо хто шукаць нязвыклую сродкі выразаціці. Мастак ідзе да свайго разумення гармоніі праз нетры дысанансу, ды так, што глядач за ім не заўжды пасіавае. Пры гэтым творца калі-ні

прадметнага мастацтва пачадае і скончылася "Чорным квадратам". Гэты твор з'яўляецца "альфай і амегаі" абстракцыянізму. То-бок далягліць і адначасна тупік, пачатак і лічэнае завяршэнне. Бо мы спрабуем зазірнуць за гарызонт, маючы ад прыроды розум і вочы, настроены на лічэнае перспектыву. А гэты значыць, што ідэя прыгожая, але выскі амаль марныя. Прынамсі, так падаецца... Творы выставы Аляксандра Канававава, мастак з Віцебшчыны, духоўнай радліцы Казімера Малеціна, нагадалі мне пра гэтае алуем, а на ішы чынік спантаннага эксперыменту па вырашэнні задчы, якая эксперыментальна якрэз і фармулюеца. Творчыся жак ясправа неўчымна і залгалкава можа мець і такія формы. Чаму не? Як глядачу было быцка.

Асабіста я схільны думаць, што гісторыя бел-

Exlibris — візітоўка бібліяфіла

З другой паловы кастрычніка па першую лістапада ў мінскай галерэі "Высокае месца" праходзіла выстава двух графікаў — Волга Круцінковай і Таццяны Сіпелёў. Прастора галерэі вельмі зручная для экспазіцыі, якія называюцца камернымі, для прадстаўлення твораў невялікага фармату. Манументаліст тут было б цесна, а графіку, для якой стандартны аркушы паперы гэта цалды Космас, вельмі камфортна. Вось і гэтым разам глядачы мелі магчымасць азнаміцца з творамі, для ўспрымання якіх патрэбны здольнасць углядцаці і засяроджацца. Выстава называлася "LIT-O'graphics exlibris".

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

"Кругаварот". 2014 год.

Эсклірыс, інакш кажучы, кніжны знак, які сведчыць пра прыналежнасць кнігі да гэтаўнай калекцыі — прыватнай, карпаратыўнай, дзяржаўнай. Звычайна клеіцца ці прастаўляецца пачыткай на левы фарзац. Праз наяўнасць гэтага функцыянальнага ўпрыгожвання рэкамендавана, а значыць тыражавана кніга набывае ўнікальнасць. Згодна з традыцыяй, эсклірысам пазначваюцца кнігі асабіста дарача каханай жанчыны. Калі і трымаюць у руках кнігу з эсклірысам, я нібыта ўзіраюць у чужы жыццёпіс. Гэта візітоўка бібліяфіла. Бо ім не толькі пазначана найбольш дарагое і блізкае, але эсклірыс, які ўладальнік змаўляе мастаку, адлюстроўвае гэтаўны рысы характару, сферу інтарэсаў і эстэтычныя перавагі канкрэтнага асобы. Разам з тым гэта лічы і своеасаблівай візітоўка мастаку.

Варта ўспомніць, што на выставе былі прадстаўлены не толькі ўласныя эсклірысы, але і творы эсклірыснага фармату, да кнігі непарасна не прывязаныя. Паўнона на тое, што імплітаратуры навяня, хая зусім не абязвакова. Таціяна Сіпелёў скончыла Беларускае дзяржаўнае акадэмію мастацтваў у 1994 годзе, Волга Круцінкова — годзі памак. Дыпломная работа спадарыні Таціяны называлася "Год Рымуган. Міф". А спадарыні Волга на атрымленне прафесійнай кваліфікацыі акрэсліла сваю тэму "Людзі і дрэвы". І, як свед-

чаць творчыя біяграфіі многіх мастакоў, якія б змены ў эстэтычных поглядах не адбыліся на прашы жагы, які бы ні вайкі новыя дэталі, волюк дыпломнай работы — апошняй вучнёўскай і адначасна афіцыйнай першай самастойнай працы — адукацыя ва ўсім, што робіць сталы майстар.

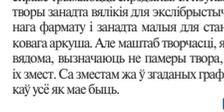
Вос і ў творы гэтай выставы можна прасачыць напэвастаны досвед, творчага жыццёвага, адуць тую метафарычнасць стылю і мідэалягічнасць мыслення, што былі ўласцівыя мастакам на самым пачатку творчага шляху. Мастак, які правіла, па натуре індывідуаліст, дазіць з кімсіці сумесную творчую акацыю, рабіць сумесную выставу — зольны не кожны. Але ў далейшым выпадку можна казаць, што Таціяна Сіпелёў і Волга Круцінкова аднадушны і іх творчыя мелодыі шалкам сумшыналіна, што, аднак, ніякім чынам не прыгнае іхной мастакоўскай самабытнасці і асабістай унікальнасці.

Легенды, міфы, казкі ўжо самі па себе рэацінасны, трансфармаваныя метафарай у віртуальнасць, якая ў сваю чаргу на тую рэацінасны ўплывае. Мы жыем сярод легендаў і міфаў, самі таго не звачаючы. Мастаку, што прадуце з эсклірысам ці ўвогуле ў графіцы малых форм, мо калі і хацелася б стварыць манументальнае палатно, але ён абмжоўваецца фікасыяй эмацыянальных і разумовых рэфлексій на невялікіх аркушых паперы. А пры панарамным аглядзе творчасці такога мастака адкрываецца для себе іцэны светлі іцэну воўбарону сістэму. Ілюстрацыяў да гэтай галы можа быць выстава, пра якую ідзе гаворка.

Зара ў нашай графіцы нараіаюцца дзе супрацьлеглыя тэндэнцыі. Есць мастакі, якія імкнучыя выйсці за межы невялікага фармату, уласціва гэтаму віду мастацтва, засючы прастору, паводле памеру блізкаму жываліснаму палатну. А іхныя антыпалы спрабуюць наглыбіцца ў такую мініюнацыю, дзе для эфектыўнай працы не абійсцяі без мікраскопа. Гэта, для параўнання, як манументальны габелен, раздзелены дэталі якая можа толькі з дапамогай бінокуля, і мінігабелен, што можна прыкрыць далон-

но. Спадарыні Волга і Таціяна ў сваёй справе трымаюцца сэрэдзіны. Іх гонныя творы знаходзіць вылікі для эсклірыснага фармату і знадта малыя вылікі для станковага аркуша. Але маўтаб творчыя, які выдло, вызмечнае не памеры твора, а іх змест. Са зместажа ў згаланды графікаў усё жак мае быць.

"Персефона". 2019 год.

Гэтымі днямі ў музеі-майстэрне Заіра Азгура працуе рэтраспектыўная фотавыстава "Характары і лёсы", прысвечаная творчасці фотамайстра Анатоля Дудкіна. З яго імем аматары фатаграфіі, як правіла, асацыююць актыўнае клубнае руху і нахтненне фатаграфікай ў 1970 — 1980-я гады. Менавіта ў гэтыя дзесяцігоддзі ў Мінску працавалі 7 — 8 фотасуполак. Анатолю ж належыла ідэя стварыць абласны клуб для аматараў з Вілейкі, Жодзіна, Барысва да наваколляў мястэчак. Так з'явілася "Крыніца", якая мецідзілася ў абласной бібліятэцы імя А. Пушкіна. Туды для творчых сустрэч і прывяздалі фатаграфы з наваколля.

Сёння можна ўгадаць і сэрца выстаў "Фотарэвізій" (1971 — 1989 гады), ініцыятары і ўдзельнікі якіх былі змолпены эксперыментамі, пучыліся агіны ў анадо, пераімаці тэхналагічна знааомкі аўтару зусот Савета Саюза. У ліку актыўнасці і суарганізатараў быў такама і Анатоль Дудкін.

Анатоль Дудкін. Фота Уладзіміра Кавальчука

Куратар выставы "Характары і лёсы" Уладзімір Парфенюк з усёй разнастайнай спадчыны Дудкіна вырашыў абраць толькі чорна-белыя партрэты. І аказалася, што

Вядомы незнаёмец Анатоля Дудкін

Анатоль Дудкін. "Бацька і сын". 1981 год.

лаць, фізічна і ўнутраную мабільнасць. Ён праіаваў па-за выбулаваных фармату, па-за вядомых прывамаў. Напрыклад, акрамя традыцыйных жанраў асвойваў тая, якая на той час былі рэаціна альбо доволі смелым крокам. Індывідуальны пошук фотамайстра быў удаінае каштоўны, бо за савецкім часам была малідустанная інфармацыя аб рэалііі сусветнай фатаграфіі.

Клубная фатаграфія, як правіла, не займаецца рэпартажнай змяшчак, імкнучыся быць дачеі ад прапагандаіскага мэйнстрыма. Іх іцікалі не толькі дакументальна, але і мастацкі інструмента, па-шырачне межаў фатаграфічнага мелыма. На гэтых "падмурках" і ствараліся партрэты Дудкіна: ў баку ад часопісных ілюстрацый, зяце на блізкай алдэціі ад сельскіх жыаароў, у размаво з пазыкамі людзьмі. Не толькі эмпацыя і павага бачныя ў гэтых партрэтах, Анатолю было ўласціва адмоўнае эстэтыка погляду, якая дазваляла іму бачыць арганічнасць сіпных інтэр'ераў і побыту. Матэрыяльная культура вёскі, напрыклад, проты посуд, фіранкі ці акурды, асабіва былі калекцыянера каштоўнасць і знак якасці з пункта гледжання індывідуальнага ўспрымання. Пасля ськоду Анатоля Дудкіна яго сім'я перакала арку Юрыю Элізаровічу з пакаленнем адцільна ў будучы музей фатаграфіі. Пачынаў музей усё яшчэ фотарэвізій, зольнага выкара катраў нечаканая, у ёй німа шмалі прадстаўлена ў зборы Народнага музея разумеіно значнасці жыаой асобы, каштоўнасці іцшырых эмоцыяў, іх эстэтыкі.

Сярод дзімаў влікае месца займаюць так званыя дэвіныя партрэты: часам гэта сваякі або сябры, а некаторыя характэрныя творы, які велаці гніча: злучыць малюўніцы антураж і фотаратраў, вобразы ўнутры і звонку пакоя. Ілчэ адан прывём — акно, які пра-

лясць, фізічна і ўнутраную мабільнасць. Ён праіаваў па-за выбулаваных фармату, па-за вядомых прывамаў. Напрыклад, акрамя традыцыйных жанраў асвойваў тая, якая на той час былі рэаціна альбо доволі смелым крокам. Індывідуальны пошук фотамайстра быў удаінае каштоўны, бо за савецкім часам была малідустанная інфармацыя аб рэалііі сусветнай фатаграфіі. Клубная фатаграфія, як правіла, не займаецца рэпартажнай змяшчак, імкнучыся быць дачеі ад прапагандаіскага мэйнстрыма. Іх іцікалі не толькі дакументальна, але і мастацкі інструмента, па-шырачне межаў фатаграфічнага мелыма. На гэтых "падмурках" і ствараліся партрэты Дудкіна: ў баку ад часопісных ілюстрацый, зяце на блізкай алдэціі ад сельскіх жыаароў, у размаво з пазыкамі людзьмі. Не толькі эмпацыя і павага бачныя ў гэтых партрэтах, Анатолю было ўласціва адмоўнае эстэтыка погляду, якая дазваляла іму бачыць арганічнасць сіпных інтэр'ераў і побыту. Матэрыяльная культура вёскі, напрыклад, проты посуд, фіранкі ці акурды, асабіва былі калекцыянера каштоўнасць і знак якасці з пункта гледжання індывідуальнага ўспрымання. Пасля ськоду Анатоля Дудкіна яго сім'я перакала арку Юрыю Элізаровічу з пакаленнем адцільна ў будучы музей фатаграфіі. Пачынаў музей усё яшчэ фотарэвізій, зольнага выкара катраў нечаканая, у ёй німа шмалі прадстаўлена ў зборы Народнага музея разумеіно значнасці жыаой асобы, каштоўнасці іцшырых эмоцыяў, іх эстэтыкі. Сярод дзімаў влікае месца займаюць так званыя дэвіныя партрэты: часам гэта сваякі або сябры, а некаторыя характэрныя творы, які велаці гніча: злучыць малюўніцы антураж і фотаратраў, вобразы ўнутры і звонку пакоя. Ілчэ адан прывём — акно, які пра-

Любоў ГАУРЬЛЮК, арт-журналіст

Чым больш жыву, тым больш згадваю. У 1980-м сваю перааддыпломную практыку я, будучы тэхнолаг лесанарыхтовак, праходзіў у пасёлку Ярга Котласкага раёна. За некалькі месяцаў уражанняў атрымаў ці не на усё жыццё. Пераканаўся, што лесасека не любіць абібокаў. Упершыню пабачыў працу дзёвачай брыгады шпалаўкладчыц. Але расправесці цяпер хачу пра мясцовую сельскую бібліятэку, куды запісаўся ў першыя ж выходныя. Светлае ўтульнае памяшканне з вялікімі вокнамі і бялюкімі фіранкамі, бясконцыя кніжныя стэлажы з неверагодным наборам выданняў, прыгажуня-бібліятэкар... У сваё 19 гадоў я быў афіцыйным чытачом трох бібліятэк на радзіме: тэхнікумаўскай, раённай і дзіцячай. Аднак тады шчыкоўную бібліятэку пабачыў толькі пад Архангельскам. Наведваў яе праз тыдзень. І за некалькі месяцаў не ўбачыў тут... ніводнага чытача. Прыгажуня так мяне і называла: "Мой адзіны". Я не быў супраць, але пастаянна распавядаў ёй, якімі люднымі бываюць беларускія бібліятэкі.

Яўген ПАГІН

Ёсць свой конкурс і ў Літвінскім палацы культуры. Мастацкі кіраўнік установы Іна Альшэўская распавядае, што рэгіянальны фест дзіцячай вакальна-эстраднай творчасці "Зорны дождж" — гэта свет, дзе пануюць сяброўства, узаемапарозумненне і песня. Натуральна, што сёлета мерапрыемства адбылося дыстанцыйна. Але гэта не стала перашкодай для таго, каб звыш 80-ці ўдзельнікаў паказалі свае таленты. Жюры аглянула відэавыступленні цягам 10 дзён. Дыпломы пераможцаў адправіліся ў Маладзечна, Гродна, Шчучын, Слонім, Каралічы, Бярозаўку.

А ёсць яшчэ ў структуры беларускай рэгіянальнай культуры і брэндавыя сямейныя дынастыі. Загадчык аддзела па правядзенні культурных мерапрыемстваў Ваўкавыс-

Такая простая рэч: любіць сваё

Толькі праз час, калі займеў журналісцкую магчымасць (тэхнікам-тэхнолагам так і не стаў) пазнаёміцца з бібліятэчнай сеткай усёй Беларусі, пераканаўся, што бялодзкая бібліятэка трапляюцца і ў нас. Шмат часу прайшло. Шмат зменаў албылося. Пасталеў і зразумеў: сваё (калі яно таго вартае) неабходна любіць, але і чужое (калі яно таго вартае) трэба шанаваш і па-магчымаці выкарыстоўваць у сваёй практыцы.

Менавіта па гэтым прыняцце прапавала, працуе і будзе працаваць Барысаўская цэнтральная раённая бібліятэка імя Івана Каладзева. Гэта не толькі канцэнтрацыя нестандартных высілкаў дзеля развіцця масавага чытання, але і цікавая арт-прастора, якая таксама прываблівае патэнцыйнага чытача. Інакш кажучы, тут пастаянна абагульняюцца сусветны досвед бібліятэчнай дзейнасці, многае апрабуецца і з поспехам выкарыстоўваецца. Так і павінна быць у горадзе, які абвешчаны культурнай сталіцай Беларусі 2021 года. Дык вось, дзейнічае пры згаданай бібліятэцы карцінная галерэя вядомага мастака Валерыя Шкарубы, які родам з Барысава. Дзейнічае галерэя ўжо пяць гадоў. Вось што напісала бібліятэкар Алена Брышкая: "Цэнтральная бібліятэка даўно стала сацыякультурным цэнтрам, дзе акумулюецца разнастайнасць жанраў і мастацкіх стыляў, а падчас мерапрыемстваў рэй вядзе стваральнае эмацыянальнасць. Прысутнічае яна і пры наведванні галерэй. Карціны Валерыя Шкарубы прыцягваюць і не адпускаюць. Дыялог мастака і гледача пераўтварае іх у добрых сяброў, якія разам спрабуюць адшукаць адказы на філасофскія пытанні жыцця. Кожны год мастак дадае да 30 палюнаў на яшчэ адной карціне. Кожная з іх — гімн нашай Беларусі". За гэтымі прыгожымі словамі — вялікая павага да творчасці земляка і аднадумцы. (на вялікі жаль, Валерый Шкаруба заўчасна пайшоў з жыцця 19 лістапада 2020 г. — рэд.).

Я сам не раз пераканаўся, што спалучэнне кніг з іншымі творамі мастацтва даюць вельмі нечаканы, але заўжды станоўчы эффект. Пра чарговы прыклад сучаснасці кніг з жывапісам напісала бібліятэкар са Светлагорска Валяціна Расошанка. "Новы праект светлагорскіх бібліятэкараў", — паведаміла яна, — называецца "Сезонныя бібліяэцюды". Яго аўтар дырэктар раённай сеткі бібліятэк Вікторыя Бусел прыцягнула да супрацоўніцтва Светлагорскую школу выяўленчага мастацтва. Яе навучэнцы малюлі вясень. Лепшыя работы экспанаваліся ў чытальнай зале. Вясеннюю тэматыку набыла і фотазона. І кнігі прапаноўваюцца чытачам адпаведна. А наперадзе — эцюды зімова, вяснова, летняя..." Тут вельмі важны акцэнт варта зрабіць: далёка не ўсё нашы бібліятэкары бярुць з-за мяжы, шмат выбітнага і дзіўнага самі прыводзілі ў рэалізацыю. Добры бібліятэкар — той жа мастак у душы. Толькі замест фарбаў эмоцыі выкарыстоўвае.

Прачытаў я ліст мэтадыста Карэліцкай раённай бібліятэкі Наталлі Казарз і зразумеў, што памыліўся: яе калегі і з фарбамі ўмеюць

упраўляцца. Справа ў тым, што раённая бібліятэка прыняла ўдзел у раённым конкурсе на лепшы варыянт фірменнага турыстычнага знака Карэліцкага раёна і заняла першае месца. Лагатып, распавядае аўтар ліста, будзе выкарыстоўвацца ў інфармацыйных і рэкламных выданнях, у СМІ. Так што прафесіяналам да ўсяго ёсць справа.

І апошня на сёння бібліятэчнай навіна. У Малабэраставіцкай інтэграванай сельскай бібліятэцы (Бэраставіцкі раён) прайшоў урок інфармацыйнай культуры (цудоўнае словазлучэнне, пагадзіцеся!) "Гэтыя кнігі ведаюць усё". І гаворка далей — пра вельмі важную рэч: пра выданні для дапытлівых — слоўнікі, даведнікі, энцыклапедыі. Так, ёсць інтэрнэт, але ён не застрахаваны ад памылкаў. А над кніжнымі выданнямі прашуюць калектывы прафесіяналаў, таму такія энцыклапедыі з'яўляюцца ці не ісцінай у апошніх інстанцыях. Пра гэта і ішла гаворка ў Малой Бэраставіцы. Школьнікі працавалі з тлумачальнымі слоўнікамі Ожэгава і Даля, з даведнікамі па арфаграфіі, вучыліся карыстацца энцыклапедыямі. Словам, не Гуглам адзіным...

Ганарыцца можна і шматлікімі нашымі конкурсамі, якія падчас пандэміі хоць і набылі новы анлайн-навы фармат, але не згубілі прэстыжнасці. Вось пра што распавядае, да прыкладу, галоўны хармайстар Віцебскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці Дар'я Паўлючэнка: "Са жніўня па кастрычнік ладзіўся абласны дыстанцыйны конкурс ансамбляў песні і музыкі "Жураўліны зван". Арганізатар — абласны метацэнтр. Спавяржліва 30 ансамбляў. Гран-пры ў намінацыі "ансамбль народнай музыкі і песні" атрымаў народны гурт народнай песні "Заманіха" Полацкага раёнага цэнтра культуры. У намінацыі "ансамбль народнай песні" Гран-пры дастаўся тэатру песні "Субаеца" Наваполацкага цэнтра культуры".

Чарговае дыстанцыйнае мерапрыемства — рэспубліканскі мнагажанравы конкурс-фэстываль твор-

кага раённага цэнтра культуры і народнай творчасці Ларыса Ланіна распавяла пра "Сваякоў" — народны сямейны ансамбль Дома культуры аграгарадка Юбілейны. Гэта, аказваецца, адзіны сямейны калектыв у раёне. Цяпер у "Сваяках" — 8 чалавек. А аб'яднала іх Марыя Бацьчыная. Калектыв знакаміты не толькі спевамі, але і кулінарнымі знаходкамі. Хто з вас, да прыкладу, частаваўся лямсочам у гарчыцы? Каб зліквідаваць прабел, варта ехаць у Юбілейны. А яшчэ па ініцыятыве гурта з 2018 года ладзіцца раённая фест-конкурс "Сваякі запрашаюць". У верасні наступнага года калектыву споўніцца 40 гадоў. Рыхтуюце падарункі!

Яшчэ адна навіна з Бэраставіцы распавядае пра лямсочнага майстра з аграгарадка Макараўцы. Завуць яе Тацяна Славецкая. Лямсоч пачала рабіць некалькі гадоў таму, але кожная мае непавторны аўтарскі стыль. Тацяна не робіць эскізаў, вобразы нараджаюцца ў працэсе творчасці. Іншым разам лямсоч на лямсочнай аснове сама пачынае дыктаваць свае правы і адстойваць свой будучы вонкавы выгляд. А што робіцца ў такіх лялек знутры, невядома нават майстру. І нічога тут не паробіш: у гэтых тэмніцах — аснова любовяга нацыянальнага мастацтва.

Беражыце сябе і не забывайцеся на простую рэч: сваё неабходна любіць, тады і з натхненнем праблем не будзе.

Сустранемся праз тыдзень.

Свята для горада, свята для музея

Жлобінскі гісторыка-краязнаўчы музей на пачатку лістапада адсвяткаваў навааселле — пераехаў у новы адрэстаўраваны будынак, атрымаў новы адрас. Падзею можна назваць сапраўды доўгачаканай, бо да яе горад ішоў не адзін год: каб хутэй скончыліся будоўля з рэканструкцыяй, сродкі збіраліся нават з дапамогай суботнікаў. Цяпер музей у Жлобіне сапраўды можа пахваліцца тым, што сярод раённых музеяў, прынамсі ў Гомельскай вобласці, ён ці не самы сучасны і вялікі. А яшчэ, можа, і самы цікавы. Якраз пра тое, чым цікавы жлобінскі музей, як захапляльна і карысна ў ім можна правесці час, мы і раскажам.

Надзея КУДРЭЙКА

У цэнтры нашага расповеда першы і адзіны ў Жлобіне музей — гісторыка-краязнаўчы, таму нялішнім будзе крыху згадаць гісторыю горада. У даўнія часы, дарэчы, ён называўся Злобін — ад слова “злобак” (корань “лоб”), якое азначала нейкі пагорак, узвышэнне. А пагоркамі жлобінская зямля адметная. Цяпер гэта досыць вялікі горад — 76 тысяч жыхароў, і з даўняй гісторыяй.

Даследаванні паказалі, што першыя паселенні тут узніклі яшчэ ў першабытна-абшчынны час, а ў гістарычных крыніцах згадка можна знайсці з XV стагоддзя. Пад час вайны Маскоўскай дзяржавы з Рэччю Паспалітай у сярэдзіне XVII стагоддзя казакі гетман Іван Залатарэнка, які ваяваў на баку Маскоўскай дзяржавы, у сваім лісце паведамляў, што яго войскі спалілі “замак Злобін”, — замак стаяў ля ўпадання ручая Чорначка ў Днепр (цяпер гэта непадалёк ад гарадскога парка “Прыдняпроўскі”). У XV—XVI стагоддзях мясцовасць была ва ўладаннях Хадкевічаў — пачатку ў Вялікім Княстве Літоўскім, потым у Рэчы Паспалітай. У Расійскую імперыю Жлобін перайшоў па другім падзеле Рэчы Паспалітай у 1793 годзе. Напрыканцы XIX стагоддзя былі пабудаваныя Лібава-Роменская і Пецярбургска-Адэская чыгуначныя дарогі,

што адбыраў асабліваю роллю ў развіцці тады яшчэ мястэчка. Пасля рэвалюцыі яго пасела пабываць у складзе РСФСР, але ў 1924 годзе ўвесь Рагачоўскі павет быў вернуты Беларускай ССР, і Жлобін яшчэ праз год атрымаў статус горада.

Пад час Другой сусветнай вайны жлобінская зямля была партызанскім цэнтрам, месцам значных ваенных падзей, а ў нашы дні горад славіцца прамысловым гігантам Жлобінскім металургічным заводам, на якім працуе 11 тысяч чалавек — кожны сёмы жыхар! На гербе горада — ладзя, бо Днепр тут вялікі, прыгожы і суднаходны.

Усе гэтыя важныя гістарычныя этапы і адлюстроўваюцца ў сучасных экспазіцыях Жлобінскага гісторыка-краязнаўчага музея.

ПЕРШАМУ І АДЗІНАМУ — 50 ГАДОЎ!

Сваю ж уласную гісторыю ўстанова вядзе з 1970 года, калі дырэктар школы, ветэран Вялікай Айчыннай вайны Іван Фёдаравіч Таўкачоў стварыў

на грамадскіх пачатках Музеі народнай славы, якому праз 17 гадоў быў нададзены статус гісторыка-краязнаўчага. На пачатку 90-х музей пераехаў у аднапавярховы будынак былага дзіцячага садка, дзе і знаходзіўся да нядаўняга часу. За дзесяцігоддзі музейны фонд разросся, зараз у ім каля 20 тысяч адзінак, якім ужо лаўно выдвочна не хапае плошчы — не тое што для дэманстрацыі, а нават і для захоўвання. І было прынята рашэнне рэканструяваць з дабудовай і прыставаць пад музей іншы дзіцячы садок: якраз у 2013 годзе ў Жлобіне праходзілі рэспубліканскія “Дажынкi”. Але ж адвечнае пытанне з фінансамі зноў паўстае, і праект быў закансерваваны на доўгія шэсць гадоў. І вось толькі нядаўна з розных крыніц ашукаліся неабходныя сродкі — і жыхары, паўтарыся, праводзілі суботнікі — каб навааселле ўсё ж змягло адбыцца і музей атрымаў магчымасць вольна і крэатыўна дэманстраваць свае багачці.

Цяпер Жлобінскі гісторыка-краязнаўчы музей — не проста месца захоўвання каштоўных рэчэй, і нават не проста музей, а сапраўдны культурны цэнтр. Бо акрамя 16 экспазіцыйных залаў з’явілася і лекцыйная зала, і літаратурна-музычная гасціўня, і нават карцінная галерэя, чаму мясцовыя мастакі, несумненна, вельмі радыя: у Жлобінскім раёне жыве і шпіць членаў Беларускага саюза мастакоў.

НЕ СУМНА, А ЗАХАПЛЯЛЬНА

Але ж галоўнае — каштоўныя і адметныя экспа-

зяртацца да спецыялізаваных устаноў, якія займаюцца падобнай афармленчай дзейнасцю, і запрашаць абазначаных адмыслоўцаў — таму ўвесь час, калі над новым памяшканнем працавалі будаўнікі, музейныя работнікі паралельна афармлялі экспазіцыі, напаўнялі вітрыны і рыхтавалі выставы.

— Так, мы ўсё зрабілі самі, аднак вынік атрымаўся, я лічу, вельмі годным, — кажа дырэктар Жлобінскага гісторыка-краязнаўчага музея Ніна Шрэйтэр. — На ўрачыстым адкрыцці 7 лістапада, на якім прысутнічаў і старшыня Гомельскага аблвыканкама Генадзь Салавей, усе былі ў захапленні ад убачанага, бо нічога нават і не чакаў, што ў раённым музеі падобнае можна здзейсніць, прычым здзейсніць сваімі сіламі. Па-

ларускіх традыцый, каб яго наладзіць.

Ёсць і інтэрактыўная зона для юных археолагаў: дзеці могуць у літаральным сэнсе выкапаць з пяску нешта каштоўнае — касткі старажытных жывёлін, а потым ачысціць іх з дапамогай спецыяльных пэндзлікаў і давадлаца, каму яны належача. Могуць і самі зрабіць, напрыклад з гліны, нейкі прадамет, якім людзі карысталіся ў даўнія часы.

МІНАЛІ СТАГОДДЗІ

Увогуле, у жлобінскім музеі вялікая калекцыя коштак старажытных жывёлін. У пасячым кар’еры, што непадалёк ад горада, іх знаходзяць нямала, ды й археолагі працягваюць дзяліцца з музеем сваімі набыткамі.

Фота Вікторыі Ільіной

аснашчэнні, па музейным сродках такіх раённых музеяў на Гомельшчыне больш няма.

Крэатыўнасць музейных супрацоўнікаў можна ацаніць хоць бы па наборы інтэрактыўных гульніў для дзяцей — якім, у адрозненне ад дарослых, інфармацыя неабходна падаваць у цікавай, гульнівай форме. Вось толькі некалькі прыкладаў. Не на словах, а прама тым маленькія наведнікі праходзяць тым шляхам, якім “кашуля ў полі вырасла”: прасочваюць ўсе стадыі апрацоўкі льну. А пачынаецца гульні яшчэ ў зале этнаграфіі, дзе выстаўлены народныя строі і дзе працуе ткацкі станок, — у Жлобін запрашаліся спецыялісты са знакамітага Пецярбургскага музея стараабрадніцтва і бе-

Сярод экспанатаў — касткі маманта, ляснога слана, алены і многіх іншых, хто жыў калісьці на гэтай зямлі.

У экспазіцыі, прысвечанай старажытнасці, адлюстравана і гісторыя мясцовых плямёнаў — а сучасны Жлобін знаходзіцца на мяжы гэтрыторый радзімічаў і дрыгавічоў, якія падзяляў Днепр. Наведнікі могуць убачыць адметны археалагічны экспанат — шалкам скелет старажытнага чалавека ў пяску, у тым выглядзе, у якім яго пахаваў многа стагоддзяў таму. А сярод галоўных каштоўнасцяў дырэктар музея называе лунніцу (жаночае ўпрыгожанне) XII—XIII стагоддзяў, знойдзеную на Жлобіншчыне.

Згадваў мы, што чыгунка вельмі моцна паўплывала на развіццё Жлобіна: а гэта бы-

ла вельмі значная станцыя на пачатку мінулага стагоддзя. І ў “чыгуначным” зале можна пабачыць і старадаўні вагон з сапраўднымі тагачаснымі дэталямі, і аптэку з магазінчыкам з прывязальнай плоччы, і многае іншае. Як быў Жлобін гістарычна яўрэйскім мястэчкам, то і такая экспазіцыя маецца — з інсталацыямі, яўрэйскай лаўкай і прадаметамі побыту. Тэма Халакосту для Жлобіна асабліва балючая — на тэрыторыі горада існавала два гета.

— Акрамя ўсяго іншага, мы памятаем і згадваем пра тых жанчын, якія ў гады вайны ратавалі яўрэяў, — расказвае дырэктар музея Ніна Шрэйтэр. — Іх імёны ўвечна кавечаны і ў нашым музеі, і на Гары памяці ў Іерусаліме. Новую музейную экспазіцыю нядаўна наведаў Барыс Рыгоравіч Макоўскі, якога дзіцінкам у вайну выратавала і ўсынала такая жанчына. Ён праз усё жыццё пранёс ёй удзячнасць.

Асобная і вялікая ўвага ў музеі аддаецца часам Вялікай Айчыннай вайны. Зала пачатку вайны распавядае пра падзеі, што адбываліся на Дняпроўскім рубяжы ў ліпені — жніўні 41-га года. Акрамя іншага, там створана інсталяцыя — плот з палаткай, кацялком, асабістымі рэчамі: на ім байцы 63-га стралковага корпуса перапраўляліся праз раку. Ёсць і постаці савецкага і нямецкага салдатаў, апранутыя ў дакладную форму тых гадоў. У зале акупацыі — разбураная печка, у якой на прыпечку стаяць шэсць капсул з зямлёй з тых спаленых вёсак, што не былі адноўленыя пасля вайны, і зямлёй з усіх брашчкіх магіл Жлобінскага раёна. Там жа можна убачыць і партызанскі шпіталь.

Важная экспазіцыя ўсё яшчэ папаўняецца. Ніна Шрэйтэр расказвае гісторыю, як мясцовы пошуква атрал “Зорка” два месяцы таму “падняў” самалёт, збыты пад час вайны, і як удалося высветліць імёны ўсіх загінуўшых лётчыкаў. І цяпер у двары музея (хоць новы будынак і прасторны, але экспанатаў яшчэ болей) на спецыяльным памосце стаяць рухавік гэтага самалёта.

Зала славы, прысвечаная знакамiтым землякам, зала рэвалюцыі, зала прыроды... Натуральна, пра ўсё расказаць немагчыма. Паспяшацца пабачыць проста зараз трэба работы пераможцаў конкурсу, які ладзіць сярод жлобінчан да ўрачыстага адкрыцця, — макеты цэркваў, вазкала, батлейкі і да таго падобнае, кi выставу аўтарскіх лялек Сяргея Драздова “Мужычынскі погляд”. Астаннія экспазіцыі — пастаянныя, і абсалютна новыя. Думаю, наведанне абноўленага музея, якім Жлобін цяпер будзе ганарыцца, павінна быць у спісе неадкладных спраў кожнага жыхара горада.

Марыя Каўтунова памерла ў 1988 годзе. Калі сыходзіць блізка чалавек — з’яўляецца пачуццё віны. І пачуццё гэта бязмерна большае, калі з жыцця сыходзіць майстар. Віна за тое, што цяжка ён жыў, а ты і бачыўся з ім зрэдку, і амаль нічому не вучыўся, і наогул, мабыць, не паспеў зразумець нешта самае важнае. Вельмі доўга нас прывучалі да думкі, што незамальных людзей няма. Але з сёвай мінуўшчыны дайшло да нас, што “чалавек ёсць свет малы”. Ды знікае, гасне ўпарта адзін свет за другім. Таму ніколі не міне адчуванне пустэчы, што ўзнікла па смерці Марыі Паўлаўны Каўтуновай. І не толькі пустэчы, а і нейкага невядомага страху, бо з сыходам кожнага майстра нібы танчэйшай робіцца перашкода злу на гэтым свеце.

На выставе “Неглюбскія ткачыкі”. 2020 год.

Нібы каляровыя ручаі...

ПА-НЕГЛЮБСКУ

Пра сябе Марыя Паўлаўна доўга не расказвала, яе высковая біяграфія — стандартная. Нарadzілася ў Неглюбцы 1 красавіка 1915 года. Скончыла 2 класы мясцовай школы. Працавала даяркай. Замуж пайшла ў 1931-м. Узгадала 9 дзяцей. Ткаць і вышываць вучылася, як і ўсе тады, з дзяцінства. Пра яе творчасць можна напісаць кнігу.

Мы, музейныя работнікі, упершыню прыехалі ў пасёлак Рэпішча позняй вясной 1981 года. Калі зайшлі ў дом майстрыхі, здалося, што трапілі ў майскі сад. Не было ні лапіка пустой сцяны. Тканья і выштытыя дываны, карцінкі, кожная навалачка, падзор, поцілка нібы выхваліліся адзін перад адным сваёй квяцістасцю. Чырвоны кут свяціўся ад ручнікоў. Дом, здавалася, спрачаўся з прыродай. Мы, аслеплыя ад радаснага святла, нават забыліся на гаспадыню. А як ачунялі — убачылі перад сабой прыгожую, статную жанчыну. Твар яе таксама ззяў радасцю. Нягледзячы на мажнасць, яна была вельмі рухавая і да таго ж гаваркая. Але мы здзівіліся, калі Марыя Паўлаўна пачала даставаць з шафы, з падложкаў кўфры рэчы свайго рукадзеля. Нібы каляровыя ручаі папылілі долу чатырохметровыя ручнікі, на канапу адзін за другім клаліся дываны, поцілкі, падзоры. А ў нас адразу з’явілася безліч пытанняў. І калі паспела зрабіць столькі, і як працавала?

Глумачыла Марыя Паўлаўна: “Хоць кожная ткачыца па-свойму ручнік робіць, ды трэба трымацца, каб неглюбскі ён быў”.

Марыя Паўлаўна вышуквала, збірала ўзоры арнаментаў з усіх старонніх ручнікоў і аднаўляла старажытныя знакі “сонца”, “валы”, “узаранага і засеянага поля”, “вялікай урадлівасці”, пераводзіла іх са складанай тэхнікі даўнейшага бранга ткацтва ў больш просты адналічны перабор. Нават мужа свайго Ігната Іванавіча пасылала зімой у іншыя вёскі за ўзорамі. І ён прыносіў ёй старонькія кавалкі з найскладанейшым арнаментам. І душа яе адразу пачынала хвалявацца: “Хаджу, праціую, а думка ў мяне як бы зрабіць, а ці атрымаецца?” Ёй трэба было палюбіць узор, “а як палюбіла, адразу і зрабіла”.

УБАЧЫЦЬ РАДАСЦЬ

Колькі разоў прасілі мы Марыю Паўлаўну аддаць што-небудзь у музей. Яна ўсё адцягвала той час. Потым тры ручнікі ўсё ж выдзеліла, а пра астатнія сказала: “Пасля маёй смерці ўсё забярыце, а пакуль жыў — няхай будзе дома”.

Тады мы не зразумелі, што ёй трэба было ганарыцца сваёй работай, здзіўляць людзей, якіх нямала перабольшаў яе дома, пераконваць іх, што чалавек можа багата чаго паспець у гэтым жыцці. Ёй важна было бачыць радасць на тварах, каб запоўніць сваю душу і зноў штодня брацца за іголку ці салзіцца за ткацкі станок.

А ў радне няскончанага дывана засталіся ў вечным чаканні дзве вялікія іголки з ніцямі...

Дзеці выканалі запавет маці. Пакінуўшы сабе па адным тканым ручніку, яны ўсё астатняе (больш за 60 прадметаў) перадалі ў му-

“Як палюбіла,

Нататкі з нагоды адной унікальнай музейнай выставы

зей. І сёння мы маглі убачыць увесь “сад яе жыцця” на выставе 30 кастрычніка 2020 года.

РАЙ НЕДАШЫТЫ, НЕДАЖЫТЫ

Праз 30 гадоў музей зладзіў выставу цудоўнай неглюбскай майстрыхі зноў. Яна прысвечана 105-годдзю з дня нараджэння Марыі Паўлаўны. Мы зноў запрасілі “убачыць і абрадаваць сваю душу”. Але мы самі змяніліся, як і час. І зноў задалі два галоўныя пытанні. Адно: “Ці магчыма творчая свабода ў лёсе Чалавека Традыцыі?” Другое: “Калі час змяніўся, як і мы, што за магутная энергія перадаецца праз Традыцыю і жыццё нас?”

Веткаўскі музей вядомы сваёй семіятычнай скіраванасцю ў доследах традыцыйнай культуры. Таму і выстава, пры захаванні аўтабіяграфічнай і этнаграфічнай дакладнасці, разгортае сваю прастору на восі “трох станкоў”.

Шлобны ложкак, які “едзе” праз ткану і шыты рай, што створаны душой і рукамі Мар’і — 9 дзяцей і іх лёсы. Рай недашыты-недажыты — абрываецца вялікай раднінай, напалову ператворанай у сад з рукамі, а ў край яго ў 1988 годзе ўваткнута іголка з каляровай ніткай — апошні штырх мастака...

Кросны, на якіх тварыліся суветы яе ручнікоў... Самі ўзрочытыя тканіны, прачытаныя як тэксты, з вастрыёй сутыкнення архаікі і сучаснасці.

Станок-малыберт — і партрэт Мар’і на ім работы Яўгена Зайцава, народнага мастака Беларусі (ён адыйшоў ад нас ў 1992 годзе). Годнасць майстрыхі, прыгажосць мажнай жанчыны, яе ткану сувет вакол... Цяпер партрэт апынуўся ў тым мікракосме, у якім ён ствараўся ў 1973 годзе. Пытанне аб Тварэнні і Прыгажосці — на ўсіх кодах. Упершыню яно заладзенае так востра, ярка, канкрэтна і касмалагічна.

Тут важна не толькі прадставіць творчасць майстрыхі — адной з паслядоўніц Традыцыі. Нас натхнілі і праекты сталічных маладых з пластыкавымі “этнічнымі” дэкарамі на тэмы непаразумення і змяршчэння, немаці і маўчання самой Традыцыі... Альбо глухаты сучаснасці? Мы зноў хашелі запытаць і выбудаваць прастору дыялога — вопыт аказаўся неверагодна пераканаўчым, жыватворным, творчым!

Праз усё жыццё. Мар’я і Ігнат Каўтуновы.

Неглюбскі ручнік — дарога на неба

У 70-я гады ХХ стагоддзя неглюбская традыцыя ткацтва перажывала адраджэнне. Жыццё стала больш багатым. Выраслі новыя дамы з высокімі століямі і каляровымі разнымі ліштваемі на вялікіх вокнах. У гонар Перамогі будавалі і аздаблялі іх самі неглюбскія мужыкі.

Зразумела, што Традыцыя Неглюбкі семіятычна патрабавала прыгажосці — як разнастайнасці, як найвышэйшай адзнакі майстэрства і заможнасці (аніводнай аднолькавай кашулі ў дзвякоцкім кубле!). І пасаг з ягонай міфа-этнафізіялогіяй разгортаў

свой архаічны алгарытм: для кожнай дачкі — не па адным ручніку...

Але чаму менавіта гэты час выклікаў рэвалюцыйнае аднаўленне ў ткацтве, якое ўсё ж заставалася адметным голасам Неглюбкі? Змяніліся памеры, каляровая гама, тэхнікі; новыя ўзоры патокам паліліся ў старажытны фонд знакаў... Але пакуль жыве традыцыя, яна перапрацоўвае любыя заёмныя матэрыялы — “ПА-НЕГЛЮБСКУ”, як кажуць самі майстрыхі.

Сама з’ява новага каляровага чуда патрабуе зразумець прастору яго існавання. Што адчула ў гэтых пераменах, напрыклад, майстрыха Мар’я Паўлаў-

на і як выказала сваё адчуванне на мове ткацтва, на адным з галоўных кодаў Традыцыі?

НІБЫТА ДЫРЫЖОР

Мы ўжо акрэслілі новы вобраз неглюбскага дома: прастора, высокая столь, вялікія вокны і іх разб’яны ўбор, фарбаваныя дэталі раз’бы (адзначым, што элементы “мужчынскага” дэжору таксама рознакаляровыя). Унутры, у самім доме — панаванне красак-фарбаў-колераў вышэйкі і тканья. У сьлемаг прывезлі новыя рознакаляровыя ніткі — муліна: “Як вам удалося таі прыгожы ручнік саткаць?” — “У мяне проста ніткі такія!” Аднак не ўсё так проста.

Ручнік — нібыта дырыжор у шматгалосіі самаробных тканін: прасцін, падзораў, поцілак, навалак, пярэнь, падушак, накідак, полагаў; дываноў, дываночкаў, дорожак, палавічкоў; фіранак, ручнікоў на рамках фота і на лустэрках, ручнікоў між вокнамі; сурвэтак-абрусоў-платкоў... І тых, што ў вясельным кўфры, і тых, што ў радзінным гатаванні, і тых — у смяротным наборы — на самым дне кўфра і жыцця... І ўсялякая рэч тут грае сваю “партыю”.

ПАРТАЛ У ІНШЫ СВЕТ

Неглюбскі Кут — партал з трох ручнікоў. На іконе альбо на іконах — “набожнік” са спущанымі канцамі, літарай “П”: “Гэта ж адзежка Богу”. Бліжэй да нас — над іконамі — “першы накутнік”, таксама “П”, варотамі. Усё ахоплівае трэці, галоўны накутнік. У суме — парт-

Супрацоўнікі Веткаўскага музея Галіна Нячаева і Святлана Лявонцева ў гасцях у майстрыхі. 1983 год. Фота Яўгена Казюлі

У музеі Стаброўскага

былі карціна Верашчагіна і аўтографы Талстога ды Пушкіна...

(Заканчэнне.
Пачатак у № 46)

СКАРЫНА, САПЕГА, АГІНСКІ...

Як падае часопіс “Новы шлях” у нумары дзевятнацятым за той жа год, у першай і другой залах была змешчана багатая калекцыя каменных прыладаў першабытнага чалавека эпохі неаліту на Слонімшчыне: каменныя малаткі, скрэблы, нажы, пілкі, сьвядзёлкі, шылы, сякеры, наканечнікі стрэлаў. У асобных вітрынах месціліся калекцыі мінералаў і метэарытаў, пясчаникаў Юрскага перыяду са слядамі марскіх хвалюў, якія сведчылі аб тым, што Слонімшчына была калісыці залітая вадай.

На сценах першых дзвюх залаў віселі карціны, якія адлюстроўвалі жыццё старажытных людзей ад незапомных часоў да наваейшых. Былі ў экспазіцыі прадметы рэлігійнай культуры розных народаў, напрыклад, “Свяшчэнны сікль” — срэбная манета 138 года нараджэння Хрыста і бронзавы знак з яго выявай, які служыў пропускам у катакомбы першых хрысціян.

У трэцім зале — этнаграфічныя і гістарычныя экспанаты, многа рукапісных матэрыялаў, дакументаў з аўтографамі каралёў. Сярод іх — складзеныя па-беларуску і з “Пагоняй” на пячатках, з якіх найстарэйшы датуецца 1506 годам. Тут жа — папскія булы і аўтографы выдатнейшых гістарычных асобаў, рэдка кнігі: Статут Вялікага Княства Літоўскага, Энцыклапедыя часоў Пятра I, Вексельнае права Кашырыны II ды іншыя. З ваенных экспанатаў захаваўся шлемы, панцыры, калычугі XVI — XVII стагоддзяў, “гізарма” (сякач XIII — XIV стагоддзяў), крамянёная стрэльба, гарматныя ядры, турэцкія барабаны-літаўры ад 1683 года. Асобная вітрына была прысвечана беларускаму першадрукарку Францішку Скарыне. Сярод выданяў пра яго жыццё і дзейнасць — партрэт вялікага асветніка, выкананы слонімскай мастачкай Р. Бялецкай.

Быў у музеі і гістарычны партрэт беларускага дзяржаўнага мужа, слонімскага старога Льва Сапегі. У экспазіцыі, яму прысвечанай, — шахматная дошка

князя, віды яго палацаў у Дзярэчыне і Ружанах, Статут, рэдактарам якога быў сам Сапега. У гонар заслугі вялікага князя Слонім у 1591 годзе атрымаў Магдэбургскае права і герб — залатога льва з каронай на сінім полі, які стаіць на задніх лапах, а ў пярэдній трымае срэбную стралу з падвойным крыжам.

Далей у музеі Стаброўскага мы маглі б убачыць куток, прысвечаны Міхалу Агінскому, вялікі партрэт, напісаны алеем, — “Кастусь Каліноўскі заклікае сялян да паўстання”. Апошні — копія з арыгінала П. Сергіевіча, выкананая Р. Бялецкай. Другі вялікі партрэт — “Абаронцы Св. Тройца-Сергіевай Лаўры ў 1608 годзе”, работы В. П. Верашчагіна. Была і карціна “Лірнік” мастака Якуба Кучара.

Не апошняй вартасці арыгінальны вышыўкі жаночых блузак, мужчынскіх кашуляў, ручнікоў былі ахвяраваны музею мастаком Алесем Асіпчыкам. Ён вышыўаў нацыянальныя строі для Слонімскага гуртка пры Беларусім Народным доме. Быў у музеі пояс далікатнейшай работы, скіданы з афарбаванага ў розныя колеры конскага валосся. Яго аўтар — Міхал Галоўка, родам з Мацкалеўшчыны Слонімскага павета, які асядзёў адзінаццаць гадоў у польскім астразе, дзе, дарчы, і вырабіў сваю цудоўную рэч.

Чацвёртая зала была прысвечана адраджэнню Беларусі. Упрыгожвалі экспазіцыю партрэты К. Каліноўскага, Ф. Багушэвіча, М. Багдановіча, малявання мастачкай Р. Бялецкай, а таксама гістарычныя партрэты В. Дуніна-Марцінкевіча і Цёткі, выкананыя слонімскай мастачкай Клаўдзіяй Хруцкай, ды шмат чаго яшчэ.

ЗНІКЛЫЯ ЭКСПАНАТЫ

Шмат чаго маглі б мы убачыць у Слонімскаму музеі Стаброўскага ў ваеннае ліхалешце. Але вайна ёсць вайна, а акупанты заўсё-

ды застаюцца акупантамі. Многае з музейнай маёмасці стала ахвярай грабежнікаў-фашыстаў і іх прыслужнікаў. Аднак Язэпу Стаброўскаму ўдалося частку экспанатаў схаваць, хаця былі моманты, якія ледзь не каштавалі яму жыцця.

Палкоўнік Язэп Стаброўскі. 1910 год.

...Гітлераўскі афіцэр зайшоў у музей у той самы момант, калі Язэп Язэпавіч здымаў са сцяны адну з рэдкіх карцін Верашчагіна. Фашыст насьмешліва тыпнуў пальцам у жывот сівому чалавеку і сказаў:

— Рус гэта не разумель... Верашчагін месца ў Дрэздэн...

Стаброўскі паказаў фашысту фігуру з трох пальцаў...

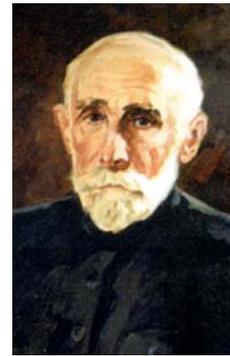
Пасля гэтага толькі праз два дні Язэп Язэпавіч ачуняў. Цудам ён пазбегнуў смерці.

Другім прыкладам смеласці нашага земляка могуць служыць радкі з газеты “Советская Белоруссия” за 1944 год (№ 141): “Калі ў горад уварваліся гітлераўцы, перад Язэпам Іосіфавічам паўстала пытанне — што рабіць з экспанатамі? Варвары ж могуць знішчыць усё, чаму аддацца столькі гадоў жыцця... Трэба схаваць экспанаты. Але куды? Закапаць у зямлю — сапсуюцца... І усё найбольш дарагое было схавана ў закрытыя шафы... Шафы Іосіф Іосіфавіч засунуў у далёкі кут пакоя і закідаў рыззём. Аднойчы ён выйшаў на гарадскую плочку. У гэты час гітлераўцы прывезлі на грузавіках і

скінулі на брук тысячы кніг. “Спаліць!”, — загадаў камэндант. Уначы, не адчуваючы стомы, Стаброўскі цягаў мяшкамі кнігі дадому. Тады яму ўдалося схаваць у надзейным месцы тысячы тамоў, якія пазней былі перададзены раённай бібліятэцы”.

На жаль, большая палова каштоўных экспанатаў, якія сабраў Стаброўскі, да сённяшняга дня бяследна знікла са Слонімскага музея.

Пасля вызвалення горада ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Язэп Стаброўскі зноў пачаў збіраць калекцыі, прывозіць у належны стан рукапісы, кнігі, фатаграфіі і займацца абста-

Партрэт Язэпа Стаброўскага.
Мастак Мікола Бушчык.

шчыне”, “Каменны век (неаліт) на Слонімшчыне і ў суседніх рэгіёнах”, “Норавы і звычай ў Заходняй Беларусі ў XVI і XVII стагоддзях”, “Сіметрыя і харавост ў прыродзе”, “Крывавам следам”, успаміны з вайны 1914 года, альбом, у якім налічваецца 300 здымкаў, мемуары і многія іншыя.

Што датычыць вынаходлівасці, то трэба

ляваннем музейных пакояў... І кожны, хто яго ведаў, здзіўляўся працаздольнасці і настойлівасці гэтага чалавека, якому ўжо тады шлоў восем дзясятка гадоў.

Язэп Стаброўскі быў не толькі выдатным археолагам і краязнаўцам, але і таленавітым гісторыкам і вынаходнікам. Ён даследаваў больш за 150 курганоў на Гродзеншчыне, напісаны і надрукаваны дзясяткі артыкулаў па краязнаўству і гісторыі. Дарчы, першы артыкул быў надрукаваны аж у 1899 годзе ў сакавіцкіх нумары часопіса “Исторический вестник”. Ён меў назву “К вопросу об ископаемых стеклянных шарах”.

НЯПРОСТЫ ЧАС ЧАКАЎ ЯГО

Слонімцам Стаброўскім былі напісаны дзясяткі навуковых прац. Адна назва гаворачы самі за сябе. Гэта “Састаў і абсяг Сусвету”, “Сутнасць жыцця і яго з’яўленне на Зямлі”, “Праваславе, каталіцызм і унія. Іх узасмаадносіны на Слонім-

— Дзевяноста чатыры. Аглядаю невялікі пакой. Два вакны. Адно забіта знадворку. Уздоўж сцяны — кніжная паліца. На стале — шматлікія рукапісы. Тут жа — бутэлька з лекамі. Перахапіўшы мой позірк, стары ціха сказаў:

— Хварэю. Левая рука ў апошні час алкавае.

— Чаму не ляжыце?

— Мне, голубе, за сталом сядзець трэба. Шмат спраў незакончаных. Трэба запісы свае ў парадак прывесці...

— Халаднавата ў вас.

— Комін пачысць трэба. Два разы пісаў у пажарную ахову. Не адказвалі...”

Так, не адказалі, не дапамаглі... Відаць, такі загад мелі...

Тры кіламетры неслі па снезе труну з целам славутага сына зямлі слонімскай яго слаўныя сябры і землякі. Пахавалі Язэпа Стаброўскага на могілках у вёсцы Орлавічы, побач з яго бацькамі...

Аднойчы з рэжысёрам Беларускага тэлебачання Аляксандрам Сухоцкім, які здымаў дакументальны фільм пра Стаброўскага, я наведваў Орлавіцкі пагост. Ініцыяль убожана было проста немагчыма. Здаецца, мы трапілі ў трапічны непраходны хмызняк, дзе сотні гадоў не ступала нага чалавека. Магілы Стаброўскіх зраўняліся з зямлёй, крыжы пагіблі і валяліся пад сухім, чорным лісцем. Мы ледзь-ледзь адшукалі і вялікі каменны чатыроххрусны помнік, які рабіў і ставіў Язэп Стаброўскі разам з Піліпам Курыловічам. Орлавіцкі “джунглі” за сялом Аляксандр Сухоцкі зняў на відэастужку.

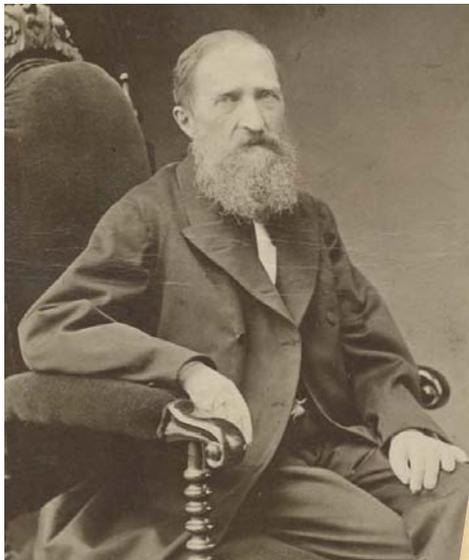
Набліжаліся Дзяды — памянныя абрад нашых продкаў. І каб неяк выраваць ад поўнага знішчэння магілы знакамітых Стаброўскіх, невялікая група слонімскай энтузіястаў завітаў а Орлавічы. Дзякваць Богу, жыла яшчэ і Ганна Кузьмінчына Курыловіч, якая нам падказала, дзе хто ляжыць са Стаброўскіх, дзе які крыж трэба ставіць, расказала нам і пра Язэпа Стаброўскага, які ў свой час перадаў орлавіцкім сялянам у вечнае карыстанне 65 гектараў уласнай зямлі... Праўда, цяпер магілы Стаброўскіх у Орлавічах даглядаюцца. Там штогод праводзіць суботнікі супрацоўнікі музея, слонімскай кадзеты, творчя інтэлігенцыя...

У верасні 2002 года на будынку музея была ўстаноўлена мемарыяльная дошка (аўтар Леанід Богдан), прысвечаная Язэпу Стаброўскаму — заснавальніку музея. А крыху пазней яго імем назвалі і сам Слонімскае раённы краязнаўчы музей.

Сяргей ЧЫГРЫН
Фотаздымкі з архіва аўтара

(Працяг. Пачатак у № 46)

У дзень смерці Антона Пяткевіча (далей — Адам Плуг) літаратур Уладзіслаў Каратынскі прысвяціў свайму сябру біяграфічны нарыс ("Kurjer Warszawski", № 303, 1903 год). Гэты нарыс, заснаваны на лістах і ўспамінах самога Адама Плуга, з'яўляецца вельмі каштоўнай крыніцай ведаў пра нашага земляка. Бо, у адрозненне ад многіх іншых публікацый, найбольш поўна раскрывае Адама Плуга і як чалавека, і як творцу. Узяўшы яе за аснову і дадаўшы звесткі з іншых крыніц, працягнем расказ пра жыццё гэтага дзеяча культуры беларускай мінуўшчыны.

Юзаф Крашэўскі. Фота XIX стагоддзя.

Зміцер ЮРКЕВІЧ

БЕЛАРУСКИ (ЛІТОУСКИ) ПЕРЫЯД (1823 — 1845 ГАДЫ)

Так адбылося, што лёс падзяліў жыццё Адама Плуга на тры не зусім роўныя перыяды. Першы з іх — беларускі, або літоўскі. Адам Плуг, народжаны на Случчыне, вядома, не мог ведаць, што пазней за яго радзімай замацуецца назва "Беларусь", таму называў сваю радзіму тых часоў "Літва", як, зрэшты, і Адам Міцкевіч, і Людвік Кандратовіч (далей Уладзіслаў Сыракомля) ды іншыя.

Сям'я Пяткевічаў налічвала шмат дзяцей і амаль усе яны былі старэйшымі за Антона (псеўданім Адам Плуг ён абярэў ў 1847 годзе). З цягам часу Пяткевічы перабраліся на Стаўбіоўшчыну, але чаму так адбылося — дакладна адказаць на гэта пытанне пакуль немагчыма. Каратынскі піша, што таму прычынай быў "пажар, і некалькі гадоў неўрадажа". Маўляў, гэтыя абставіны прывялі да складанасцяў з гаспадаром маёнтка, які яны арандавалі, таму вымушаны былі рушыць "у белы свет у пошук хлеба". Ведаючы, як часам вытанчана абыходзіў цэнзурныя рагаты Каратынскі ў іншых месцах біяграфіі Пяткевіча, можна дапусціць, што маглі мецца тут на ўвазе іншыя. Бо на гэта недвухсэнсоўна паказваюць іншыя аўтары. Верагодна, сям'я Пяткевічаў была вымушана пазбавіцца маёнтка праз чыныны ўдзел у паўстанні

1831 года старэйшага сына Валяр'яна (1803 — 1843 гг.), прафесара Віленскага ўніверсітэта, пазней — актыўнага дзеяча эміграцыі.

Праз нейкі час Антону Пяткевічу-старэйшаму ўдалося атрымаць месца палюччага ў развіццёўскіх маёнтках. Такім чынам у 1832 годзе Пяткевічы атабарыліся ў лясніцтве ў Жукавым Барку. "Вёска тая, месца нараджэння слаўтага філосафа Саламона Маймона (аб чым яе жыхары ня ведалі) ляжыць на памежжы Случкага і Наваградскага, на востраве, які стварае рэчка Ячонка, якая там уласна упадае ў Нёман. Ляжыць у малюўчым месцы, густа засяненым расценкамі і дзіўным ды годным народам, які даў свету Міцкевіча, Дамейку, Жульгоўскага".

Уладзіслаў Каратынскі з цеплынёй апісвае і бацькоў свайго сябра — Антона і Сузану. Асабліва маці Адама Плуга, бо гэта была сама-рэч вельмі неардынарнай і надзвычай начытаная жанчына, якую, як сваю родную маці, шанавалі і Уладзіслаў Сыракомля.

У верасні 1835 года Антона-малодшага адпраўляюць вучыцца ў Случкую гімназію. Не будзе лішнім нагадаць, што каменны будынак слаўтаў случкай гімназіі, які захаваны да нашых дзён, быў пабудаваны дзякуючы шчодрым ахвяраванням мясцовай шляхты. Перш за ўсё — Дамініку Рэйтану, патрыяту ВКЛ, які вырнуўся на Бацькаўшчыну пасля амністыі 1814 года (нейкі час быў афіцэрам штаба Напалеона). Тады ж

маёнтак Грушаўка, раней канфіскаваны, ізноў стаў уласнасцю Рэйтанаў. Дарэчы, іншы плямёнік нашага нашчэпнага героя Талэвуша Рэйтана (1740 — 1780 гг.), Станіслаў быў ганаровым апекуном Случкай гімназіі (гл. "К" №№ 11 — 14, 2014 год). У Слуцку, як пісаў сам Адам Плуг, жыццё сутыкнула яго з асабай, праякую ўжо далёка не малады літаратур распавёў у сваіх лістах да вядомай паэтэсы Паўліны Вільконскай.

лава Рэйтанаў, Талэвуш Рэйтан (названы ў гонар свайго слаўтага, выпэйгданага дзядзькі — рэд.) быў вельмі неардынарнай асабай. Яі пісаў Аляксандр Валіцкі, сябра і першы біёграф Станіслава Манюшкі, ён быў першым у Літве, хто наважыўся на экстрэмальны для пачатку XIX стагоддзя эксперымент. Менавіта Талэвуш вырашыў даць волю сваім сляпанам. Скончылася гэта для яго кепска. Ён быў прызнаны вар'ятам, пазбавлены права распараджа-

Таму каханне засталася безадказным. Каб дапамагчы сыну забыцца, Аляксандр Кандратовіч, бацька Сыракомлі, улаштваў яго ў аркхі Нясвіжскага замка. Там Сыракомлю ў 1842 годзе заспела сумная навіна аб смерці Тэафіліі. А праз два гады і сам Сыракомля ажаніўся і пераехаў у Залучча, гаспадаром якога стаў па волі бацькоў. Маючы сталыя стасункі з сям'ёй свайго сябра Сыракомля апісаў яе так: "Таварыш яго дзіўнага даду, я добра памятаю маладога па-

кевіч і пераўвасобіўся ў Адама Плуга. Маючы літаратурны талент, вялікае і чулае сэрца, адданы свайой роднай Літве і простаму народу, Антон Пяткевіч, закінуты лёсам на чужыну, стаў пісьменнікам. Менавіта ў гэты час выйшлі ў свет з-пад пяра маладога літвіна-беларуса такія радкі.

"Бодайце наша Літва!
Бодайце наша Палесце!
Кажыце вы сабе, што хочаце: хваліце, услаўляйце ваши Падолле
разам з Украйной, таи ваши стэты, небаяжыня вокам, і

3 клана Пяткевічаў герба "Трубы"

Частка II

Фота Зміцера ЮРКЕВІЧА

Вокладка апошняга нумара часопіса "Athenaeum". 1851 год.

"Знаў я ў Літве нейкага пана Рэйтана (у Плуга "Rejtana" — цікава, што прозьвішча ён напісаў так, як самі Рэйтаны — рэд.), чалавека вельмі годнага, але не поўнага розуму. Уякожа ідэя іх налягла на тым, што ўсіх людзей ён лічыў заклятымі. Закляты былі розныя: той быў закляты на шулера, гэты на нядальца, іншы на шулера, а той на спекуляцыя і г.д. Смяляць з яго — і я смяляць з імі, калі вельмі захацеў пра мяне, што я закляты на бакаляўра. Толькі сёння, па шпанаццкіх гадах, чалавек той, якога ўсе прымалі за вар'ята, бачыцца мне глыбокім псіхалагам, які адразу ўме праінкіць у глыбіню чалавечай душы, разгадаць накіраванасць яе прыроды. Найлепшы доказ таго я сам, бо нягледзячы на агіду да настаўніцкай працы... вызваліцца ад таго не змог. Асцёпы быццам бы на свайой аспадары, ва ўласным доме (пасля шлюбу — рэд.) не быў вольны і далей ад гэтага закляцця, займаючыся адуканьнем майго вучня, сірот на сябру. І пазней, няўдалы абарот інтарэсаў і страты — прымуцілі мяне цюцькаць больш вучняў... І цпер застаюся пад тым закляццем... Маю намер на вёсню паехаць да Жукотіра або да Камячана, з мэтай заснавання мужчынскага пансіяната (гімназіі з пансіянатам — рэд.)."

Хто ж быў тым годным панам Рэйтанам, які ў 1840-х лічыўся на Случчыне "вар'ятам". На гэта роўна можа протэставаць толькі адна асоба. Брат Дамініка і Стані-

ца сваймі маёнткамі і ўзяты сваякімі пад апеку. Пазней на такі эксперымент наважыліся асветнік-гуманіст Дамінік Манюшка (дзядзька кампазітара), а крыху пазней і літаратурны Аляксандр Абуховіч. Дарэчы, годны ўчынак Дамініка Манюшкі сваякі, праўда, пасля адмены прыгону ўсё ж ушанавалі, а вось ад Альгерда Абуховіча сям'я адмовілася ўвогуле.

Зварышэнне "літоўскага" перыяду будзе не поўным, а ў нечым і бессэнсоўным, калі мы не распавядзем пра тое, як Адам Плуг пазнаёміўся з Уладзіславам Сыракомляй.

Здарылася гэта недзе ў 1840 — 1841 гадах. Сыракомля быў толькі на месці старэйшым за Плуга, таму калі сям'я Кандратовіча перабралася ў маленькі фальварак-леснічоўку Залучча (каля кіламетра на поўнач ад Жукава Барка, зараз Стаўбіоўскі раён — рэд.), пагодкі адразу знайшлі агульную мову. З тыміж Адама Міцкевіча не раз баязіліся інакш на берагах Нёмана. Так нарадзілася сяброўства, якое непарыўна янала іх да самой смерці Уладзіслава Сыракомлі (1862 год). Лічыцца, што менавіта Сыракомля падштурхнуў Плуга ўзіцца за пяро. Таму што свай першы верш (1842 год) "Гара Замчышча", заснаваны на беларускіх казках, ён прысвяціў менавіта свайму сябру.

У той самы час Уладзіслаў Сыракомля захаваў першым юнацкім каханнем у сястру Адама Плуга. Тэафілія, якая нарадзілася ў 1809 годзе, была значна старэйшая за хлопца, і да таго ж замужам.

эта ў акружэнні прыстойнай шляхецкай сям'і, у аб'ёмках братоў і добрай маткі; помню той садок у квецені і твая добрыя сэрцы, гледзячы на якія чалавек з замілаваннем думаў пра сціпую прастату продкаў".

Скончыўшы ў ліпені 1842 года Слуцкую гімназію, Адам Плуг (калі ўзгадаць пра раней сказанае закляцце) пачаў педагогічную дзейнасць. Дарэчы, які псаў ўзгадаць пра раней сказанае закляцце) пачаў педагогічную дзейнасць. Дарэчы, які псаў ўзгадаць пра раней сказанае закляцце) пачаў педагогічную дзейнасць. Дарэчы, які псаў ўзгадаць пра раней сказанае закляцце) пачаў педагогічную дзейнасць.

Першыя выхаванцы маладога настаўніка — два сыны нейкага пана Лапы, з маёнтка Рудабярыя на Бабурышчыне. Для дапытлівага розуму назіраць за шляхцючкамі, можа, было і не самым цікавым заняткам. Марыў Адам Плуг пра шырокі прастор, аб тым, каб працягнуць адукацыю.

УКРАЊСКИ ПЕРЫЯД (1845 — 1874 ГАДЫ)

У 1845 годзе, атрымаўшы бацькоўскае бласлаўненне, разам са старэйшым на тры гады братам Феліксам (будучым адвакатам) Адам Плуг едзе ў Кіеў. І паступае вольным слухачом на філасофска-літаратурны факультэт. Можна меркаваць, што быў ён знаёмы са слаўтым украінскім паэтам Тарасам Шаўчэнкам, які ў 1845 — 1846 гадах працаваў мастаком Археалагічнай камісіі пры Кіеўскім універсітэце.

Але ўжо праз год, можа, з-за недахопу сродкаў на працяг адукацыі Адам Плуг пакінуў Кіеў і заняўся губернерскай працай у Палодзькай губерні. Тым не менш пад час побыту ў Кіеве ён паспеў завязць пэўныя знаёмствы, напрыклад, з рэдакцыяй часопіса "Gwiazda".

Такім чынам на 29 гадоў Адам фактычна пераехаў у Русь, колішняя землі ВКЛ, якія сталі польскімі па ўмовах Люблінскай уніі (1569 г.). Праўда, мेलі яны тады ўжо іншую назву — Палодзькай, Вальнскай, Кіеўскай і іншых губерній Расійскай імперыі.

У глумім мястэчку Джурын на Падоллі, як пісаў Уладзіслаў Каратынскі, Антон Пят-

твая ваішы ўзгоркі, і Днестр, і Буг, і Днестр ваі; я не ў востору і не ў захаленні. І хоць скажыце, што натура волка да лесу цягне, я заўсёды буду ўдзякаваць па Палесце і на Літве, на тых пушчах спрадвечных, на багнах, пясках, на лугах і азёрках, і аніводнай кропелькі з Нёмана не аддам за ўсе воды Днестра, Буга і Дняпра".

У 1847 годзе ў віленскім навукова-літаратурным часопісе "Athenaeum" пад псеўданімам Адама Плуга было надрукавана фантастычнае апавяданне Антона Пяткевіча "Вігіля св. Яна". Так распачалося шматгадовае супрацоўніцтва Плуга і літаратара-выдаўца Юзафа Крашэўскага, якое пераросло ў шырокае сяброўства. Адбылося так, што ў свой час Сыракомля падштурхнуў Плуга ўзіцца за пяро, а Крашэўскі "зрабіў" яго сапраўдным рышарам на літаратурнай ніве. То-бок, стымлюючы да працы хатняга настаўніка Пяткевіча, паступова выхоўваў талент новага творцы. Ліберальны часопіс Крашэўскага ў 1841 — 1851 гады быў адным з нешматлікіх выданняў, дзе малады літаратары з абшараў Літвы-Беларусі, Жамойці, Украіны мелі магчымасць знаёміць публіку са свайей творчасцю.

Менавіта ў часопісе "Athenaeum" Адам Плуг, Уладзіслаў Сыракомля, згаданы вышэй Станіслаў Рэйтан і яшчэ шмат хто з нашых землякоў паступова дараслі і да выдання свайх твораў у выглядзе кніг, з пазней і да "поўнага зборавтвораў". Таму, калі Крашэўскі вырашыў завершыць праект "Athenaeum" і аб гэтым даведаўся Адам Плуг, апошні гораха пратэставаў супраць, літаральна прымушаючы старэйшага сябра адмовіцца нават ад такой думкі. Але сталася так, што пасля выхду 66 нумара часопіса, дэвізам якога было "Пвольна, але пастаянна" (выходзіў раз на два месяцы), спыніў сваё існаванне.

Адама Плуга чакалі новыя падзеі і сустрэчы...

МУЗЕІ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 327 45 62.
Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.";
■ "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.";
■ "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.";

■ **"Сусвет Язэпа Драздовіча".**
Выставы:
■ Персанальная выстава Уладзіміра Вішнеўскага **"Лесвіца ў неба"** (графічныя работы і скульптуры мастака) — да 29 лістапада.
■ Выстава твораў Дар'і Карпавай **"Вітамін Жывапіс"** — да 10 студзеня 2021-га.
■ Сумесны культурна-адукацыйны праект-квэст Нацыянальнага мастацкага музея і Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны **"Аб Вялікай Айчыннай..."**
■ **"Фердынанд Рушчыц"**: віртуальная выстава да 150-годдзя з дня нараджэння.
■ Віртуальная выстава **"Юбілей Беларускага камсамола"**.
■ Віртуальная выстава **"Юбілей Беларускага камсамола"** прысвечаная 100-годдзю ЛКСМБ — на сайце музея.

Філіялы музея МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАў. КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛОУ XIX СТ."

г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а. Тэл.: 327 88 78.
Пастаянныя экспазіцыі:
■ **"Інтэр'еры шляхецкай сядзібы"**.
■ **"Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча"**.
■ **"Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст."**.
■ Выстава **"Эпоха рамантыкаў. Ваньковіч і яго час"** — да 19 лютага 2021-га.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА ў В. РАЎБІЧЫ
Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.
■ Пастаянная экспазіцыя.

■ Выстава **"Повязь часоў"**, якая знаёміць з багаццем вобразаў традыцыйнага ручніка.
■ **Займальныя майстар-класы** па саломалляцтву, вырабу традыцыйных лялек, пляценні паясоў (бранзалетаў). Патрапіць на майстар-клас можна ў любы працоўны дзень музея: серада-нядзеля з 10.00 да 17.00. Папярэдні запіс абавязковы.
■ Праграма **"На Каляды ў музей"** (транспарт ад школы да музея і назад, экскурсія, майстар-клас па саломалляцтву, выступленне калядоўшыцаў, майстар-клас па традыцыйных танцах, народныя гульні, пачастунак ды шмат іншага). Папярэдні запіс абавязковы.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ
г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8. Тэл. +375 (17) 203 07 92, +375 (29) 144 07 92, +375 (17) 327 11 66. Музей працуе: аўторак, серада, пятніца, субота, нядзеля — з 10.00 да 18.00 (касы да 17.30), чацвер — з 12.00 да 20.00 (касы да 19.30) панядзелак — выхадны.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выстава **"Сталінград 1942 — 1943. Беларусы на абароне горада"** — да 21 снежня.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЦЭНТР СУЧАСНЫХ МАСТАЦТВАў РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Няжрасава, 3. Тэл.: 399-09-79.
Час працы: серада-нядзеля з 12:00 да 20:00.
■ Выставачны праект **"Ураўненне стану"**.
■ Выстава адной карціны.
■ Выстава твораў Максіма Петруля **"Максімалізм"**.
■ **"Трыццаць тры творы. Выстава набыткаў музейнага збору НЦСМ"**.
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 47. Тэл.: 242-78-14.

У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:

магазіны "Белсаюздрук"	кіёскі "Белсаюздрук"
Падземны пераход ст.м. "Пятроўшчына".	ст.м. "Няміга", вул. М. Багдановіча.
Падземны пераход ст.м. "Плошча Перамогі".	Проспект Пераможцаў, 5.
Проспект Незалежнасці, 44.	Вуліца Рабкораўская, 17.
Вуліца Валадарскага, 16.	Проспект Незалежнасці, 68, В.
	Вуліца Лабанка, 2.

Час працы: панядзелак-пятніца з 12.00 да 20.00.
■ Выстава **"Рукапісы гараць"**.
■ Выстава лялек з калекцыі Ларысы Мязвіч **"Анёлы душы маёй"**.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ"
г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19. Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02; +37529 551 80 51, +37529 190 31 49.

Палацавы ансамбль
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выставачны праект **"Сапраўднае"** мастакоў міжнароднага грамадскага аб'яднання "Еўразійская мастацкая садружнасць" — да 28 лютага 2021-га.
■ Выставачны праект **"Пасядзім з густам!"** (фатэлі і крэслы XVIII — XX стст. з фондаў музея-запаведніка) + квэст-віктарына **"Пасядзім, падумаем"**. Па папярэдніх заяўках. Да 5 красавіка 2021-га.
■ Міжнародны выставачны праект **"Castrum doloris. Пахавальны цырыманіяль нясыжскага двара"**. У складзе пастаяннай экспазіцыі.
■ Міжнародны выставачны праект **"Даспехі радзівілаўскага Нясвіжа"** (артэфакты з калекцыі Музея Фіцвільяма Кэмбрыджскага ўніверсітэта, Нацыянальнага гістарычнага музея і Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Нясвіж"). У складзе пастаяннай экспазіцыі.
Сектар экскурсійнай і інфармацыйнай дзейнасці
Вул. Гейска, 1.
■ Фотавыстава Вітала Некрашэвіча **"Зямля пад белымі крыламі"** — да 7 снежня.
Ратуша
г. Нясвіж, вул. Савецкая, 3.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Квэст **"Выходкі"**

ПА ПЫТАННЯХ РАЗМЯШЧЭННЯ РЭКЛАМЫ ў ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА" звяртайцеся па тэлефоне +375 17 286 07 97 і па тэлефоне/факсе +375 17 334 57 41 альбо пішыце на электронны адрас [kultura@tut.by!](mailto:kultura@tut.by)

стараго захавальніка". Па папярэдніх заяўках.

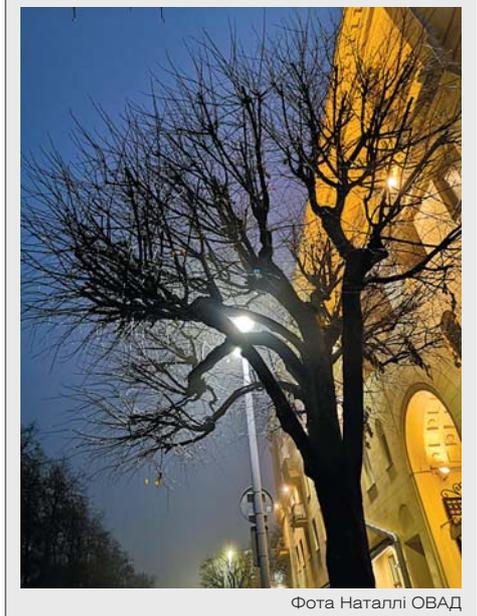
ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"
г.п. Мір, Карэліцкі раён, Гродзенская вобласць. Тэл.: (8-01596) 2 82 90, (8-01596) 2 82 70.

■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Тэатрызавааная экскурсія **"Мірскі замак і яго ўладальнікі: шлях праз стагоддзі"**.
■ Экскурсія з элементамі дэгустацыі **"У госці да Пана Каханку"**.
■ Экскурсія з элементамі анімацыі і дэгустацыі **"Мірскі замак. Гісторыя. Культура. Дэгустацыя"**.
■ Тэматычная экскурсія з элементамі квэста для дваіх **"Інтрыгі Купідона"**.
■ Музейныя камунікатыўныя праграмы: **"Табе, нашчадак, у добры дар..."**, **"Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак"**, **"Капрызы моды ракако"**.
■ Дзіцячая тэатрызавааная экскурсія **"Чароўная гісторыя ў Мірскім замку"**.
■ Правядзенне вясельных цырымоній, святкаванне гадавіны вясельля.
■ Музейная фотопляцоўка.
■ **Восеньскі сезон канцэртаў Белдзяржфілармоніі.**
■ Квэст **"Таямніца двух куфраў"**.

ГАЛЕРЭІ
ПАЛАЦ МАСТАЦТВА
г. Мінск, вул. Казлова, 3. Тэл./факс: 290 60 10.
■ **Арт-фэстываль выяўленчага мастацтва** (трыенале жывапісу, графікі і скульптуры **"VIVAT VITA"**, міжнародны фэстываль **"Арт-Мінск"** і выставачны праект **"Графіка года"**) — да 16 снежня.

Вось такі лістапад!

Фота Наталлі ОБАД

ТЭАТРЫ

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ "РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭАТР БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІІ"
г. Мінск, вул. Крапоткіна, 44. Тэл./факс: 154 04 44.
■ 21 — **"Сірожа"** (жыццё ў дзвюх эпохах) Ю. Чарняўскай. Прэм'ера.
■ 23, 25 — **"Кар'ера доктара Рауса"** (трагікамедыя) В. Марціновіча.
■ 24 — **"Профіт"** (трагікамедыя з жыцця дзяржслужачых па матывах "Даходнага месца" А. Астроўскага). Прэм'ера.
■ 26, 27 — **"Наш Караткевіч"** (тэатральная імпрэза) В. Дранько-Майсюка, В. Куштавай. Пры ўдзеле салістаў ансамбля "Музычная арка".
■ 28 — **"Таямніца чароўнага календара"** (музычны

дэтэктыв) М. Варфаламеева. Пачатак аб 11-й.
■ 28 — **"Беларусь. Дыдактыка"** (праект з удзелам народнай артысткі Рэспублікі Беларусь Таццяны Мархель).
ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛКА"
г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2. Тэл.: (8-0212) 36 32 50.
■ 21 — **"Умка"** (пірычна-пяшчотная гісторыя) Ю. Якаўлева. Пачатак аб 11-й.
■ 22 — **"Мой вялікі маленькі Дзядуля"** (сакрэтная казка) В. Пруска. Пачатак аб 11-й.
■ 27 — **"Скрыпка дрыгвы і верасовых пустэчаў"** (спектакль-фантазія паводле твораў У. Караткевіча) В. Пруска. Пачатак а 18-й.
■ 28 — **"Касмічная казка"** Х. Паўкша. Пачатак аб 11-й.

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" ПРАЗ ІНДЫВІДУАЛЬНЫ (63875) І ВЕДАМАСНЫ (638752) ІНДЭКСЫ.

З дапамогай банкаўскай карткі газету можна вылісаць праз інтэрнэт-сэрвіс на сайце "Беллошты" (пункт "Афармленне падпіскі на друкаваныя сродкі масавай інфармацыі").